

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: eg'sz évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

E g y e s z á m á r a 30 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Bullinger Henrik.

1504—1904.

Csekély termésünk letakarításával foglalkoztunk, a mezőket jártuk, mikor elsuhanat felettünk — mintegy észrevétlenül — július 18-ika. Holott nekünk magyar reformátusoknak (— helvét hitvallásúaknak) nagy okunk volna észre vennünk, jól megjegyeznünk e napot, Bullinger Henrik születésének négyszázados évfordulóját.

Igaz, hogy nem a Mesterek közül való; de az a tanítvány a ki tető alá hozza a megkezdett épületet. Élete nem mutat olyan drámai epizódokat, mint Luther, Zwingli, Kálvin élete; de mint a második helvéthitvallás írójának nagy az ő neve úgy a helvétiai, mint az angol magyar reformátusok előtt is.

Szereplése Bemgarten reformálásánál kezdődik.

A kappeli szörnyű szerencsétlenség, Zwingli halála után, mikor lelkeket bénító félelem száll az elesett reformátor tanítványaira — ezek minden reményöket Bemgarten üldözött lelkipásztorába, a Zürichben időző ifju Bullingerbe vetik.

Ezt a 27 éves ifjut választják Zwingli utódjának; tudománya, szónoki jeles képessége, reformatori bátorsága, — dacára ifju korának — nem csak Zürichben, de messze földön híres.

Zwingli örökében munkálni nem volt kecségetető feladat.

A kappeli csata után sokáig ott lebeg Zürich felett a veszély, hogy a régi egyház javára hirtelen fordulat állhat be. Az első fenyegető jel meg is tetszett a tanács parancsában, a mely megtiltja a lelkipásztoroknak, hogy a templomokban „kemény beszédek” hallassanak. Az első lépés, az első tett az evangéliomi igazság hirdetésének elnémitására.

Ám, hol legnagyobb a veszély, ott van legközelebb Isten! Bullinger által lelkesített lelki-

pásztorok ellenállására a tanács kénytelen visszavonni rendeletét; az evangéliomi szabadság, a reformatio barátai megint győznek Zürichben.

Ettől kezdve akadálytalanul munkálhat Bullinger 1575 ben bekövetkezett haláláig. Befejezhette a zürichi egyház szervezését. Méltó utódján Zwinglinek; méltó tanítványa.

A theológiában azonban a másik óriási lélek, Kálvin befolyása alá kerül.

Mint embert és mint szabadszellemeü theologust sokra becsülhetjük Zwinglit; de be kell vallanunk, hogy egyház és nemzet, vallás és politika annyira össze vannak fonódva munkásságában, hogy nagyszabású terveinek dacára sem gyakorolhatott kifelé nagyobb hatást. Igen korán meg is halt. Tulajdonképpen Zürich s a német Svájc reformátora.

Nem így Kálvin. Lelkének hatalmas ereje a harcoló protestantismus centrumába állítja. A nem lutheranus protestáns egyházakat egyéniségének vonzó ereje kényszeríti, hogy melléje szegődjenek, magokat szellemének alája vessék. A kálvinismusnak ezen fölvétele azonban nem szükségképpen egyház-alkotmányi volt; sok egyházban csak tan-beli. Így a német Svájcban is.

Hogy Kálvin theológiája a nem lutheranus protestáns egyházakban hatalomra jut, egyetemes elfogadottságra talál, abban döntő Bullinger állásfoglalása. Ő az, a ki a Zwingli hatása alatt álló egyházakat a kálvinismus előtt megnyitotta, s ezzel a svájci reformátusok között szorosabb viszonyt teremtett.

Igaz, még az 1536-iki első helvét hitvallásban a Zwingli urvacsorai nézetét hangoztatják Bullingerék.

De már az 1549-iki Consensus Tigurinus úgy történelmileg, mint theologiailag Bullinger és Kálvin egyetértésén alapúl.

A kálvinismus még erősebben kidomboro-

dik a második helvéthitvallásban. Ez a hitvallás Bullinger nagyságának örök bizonyága.

1562-ben készítette volt ezt Bullinger, mikor a berni zsinatra meghívást nyert, de a zsinatról lemaradván, véleményét írásba foglalta.

Mikor aztán III. Frigyes választófejedelem, a kivel Bullinger szoros érintkezésben állott, hitvallása felől kérdezősködött nála: ezt a confessiot küldte el neki. A világos, érthető irat annyira megtetszett a fejedelemnek, hogy azt, — szerzőjének beleegyezésével — kinyomatta. Ezen az uton ismerték meg a svájci egyházak, és miután éppen ez időben — 1556. — egy közös hitvallás készítésének sürgető szüksége mutatkozott: Zürich, Bern, Genf, majd Schaffhausen, Graubünden, St. Gallen, később Basel is, nagy örömmel csatlakoztak Bullinger hitvallásához. Bullinger magán hitvallása lesz a híres második helvéthitvallás. Hatása talán éppen abban rejlik, hogy a zsinatokon, értekezleteken, nem egyszer compromissumok útján nagy fáradsággal létesülő symbolumokkal szemben alkotója egyéniségének karakterét viseli. A kis Helvétia-ból indul világhódító útjára. Elfogadják az angol, francia, lengyel, holland, németországi reformátusok, mi magyarok még 1567-ben a debreceni zsinaton. A heidelbergi káté mellett legáltalánosabb, legelterjedtebb symbolumunk. A híres francia püspök Bossuet is ily elismerően nyilatkozik róla: „Tartozom azzal a bizonyágté-

tellel a zwinglianusoknak, hogy az ő vallástételek legtermészetesebb, legegyszerűbb minden vallástételek között: nemcsak az urvacsorájáról való tudományra, hanem egyebekre nézve is. Egyszóval mindazok a hittvallástételek között, amelyek a protestánsoknál látok, minden hibái mellett is az 1566-iki az, amely a mit akar, legtisztábban mondja ki.”

Szerzője örök emléket állított benne magának.

A mai kor gyermekét talán nem is érdekli annyira a nagy theologus, a nagy dogmatikus. Vessünk hát egy pillantást a theologus mellett a lekipásztorra, a dogmatikus mellett a „bellemissionarius“-ra is. Jeles és nagy Bullinger ezen a téren is.

Ajtaja kora reggeltől késő estvélig nyitva áll mindenki előtt. Haza minden rendű és rangú segélykeresőnek menedékhelye. A szegények és ügyefogyottak, árvák és özvegyek, üldözöttek és hazátlanok tanácsot, segítséget, menedéket találnak nála. Nagy türelemmel, szelidséggel, nyájasan hallgat meg bárkit. Előtte megnyílnak a szívek, mintegy kényszerítve érzik magokat, hogy teljes bizodalommal feltárják legtitkosabb fájdalmukat is. A milyen bölcs, olyan könyörületes. Nagy vagyona nem volt, annál számosabbak gyermekei, s mégis csodálatos mértékben bőkezű, jótékony. A szenvedőket, szükölködőket étellel, itallal, ruházattal, sőt pénzzel is ellátja.

TÁRCA.

Egyház és Állam.

Néhány lapra terjedő röpirat jelent most meg a berlini könyvpiacón.* Az érdekes irat szerzője ismeretlen, de minden sora elárulja, hogy valamelyik nevesebb egyháztudós tollából került ez ki, aki meleg szimpáthiával tárgyalja az egyháznak az államtól való teljes függetlenítését, mint a mely ma már Franciaországban bevégzett ténynek tekinthető. Tulajdonképpen ezzel az eseménnyel foglalkozik a röpirat széles látókörrrel és nagy jogi tudással.

Mi is élénk érdeklődéssel kísértük a legközelebbi franciaországi eseményeket. Különbösen is, mint állam, teljes rokonszenvünket bírja az az ország, mely annyi intrika s a klerikalizmus mindennemű fondorlatai mellett is, mind a mai napig fen tudta tartani a leg-tökéletesebb kormányformát *respublikát*.

A mostani küzdelemből is, mely ott az egyház és állam között napjainkban folyik, biztos diadallal az *utobbi* fog kikerülni. A mely nép, ugy az egyéni, mint a közszabadságot kellőleg megbecsüli, nem kell azt féltetni, ott a siker biztos, a győzelem nem marad el.

A mai Franciaország tulajdonképpen csak azt

* Die Trennung der Kirche von Staat. Berlin, 1904.

pótolja ki vas-erélyvel és előre kiszámított bizossággal, a mit a nagy forradalom, az általános felbuzdulásban és az a körül támadt zavarban nem tudott akkor *kellőleg* megvalósítani.

A mit pedig még a jelzett röpirat sem említ meg, az is világos ténynyé vált ma már: az elmúlt napokban a szenátus is elfogadta a kongregációs tanítás megszüntetéséről szóló javaslatot és ezzel biztos fegyvert adott a köztársaság vezető férfainak kezébe, hogy a még mindig meglevő ezer kongregációs iskolát is bezárhassa, ami már különben is csak rövid idő kérdése.

De hát ez még csak lépcső a nagyhorderejű kérdés megoldásához: az egyháznak az államtól való *végleges* elválasztáshoz. Az a bizottság, a mely az ezt előkészítő törvényjavaslatot megszövegezte, már szintén befejezte a maga munkáját. A javaslat 40 szakaszt foglal magában, amely, legnagyobb körültekintéssel nem csak az egyháznak az államtól való különválasztását mondja ki, de a minuciózus dolgozik menő részletességgel intézkedik arról is hogy miképpen történjék meg majd az új berendezkedés és mivel pótolják azt, amit kiküszöbölni akarnak.

Tulajdonképpen nem új dolog ám az, amit a törvényjavaslat most realizálni akar. Franciaországnak a nagy forradalmát követő eseménydus történelmi multja a tanulságok egész sorozatát állítja oda követendő példaként a bizottság munkálkodása elé. Hiszen a nagy forradalom teljesen keresztül vitte *már akkor*

Zwingli özvegyét és gyermekeit tulajdon házába fogadja. A két gyermeket, Ulrichot és Regatát saját gyermekeivel együtt neveltetí.

Jó példával járt elől, s példájával tudott lelkesíteni. Ha az ő vagyoni ereje kimerült, szavára mások vették föl a könyörületes munkáját. Munkatársai között van Zürich városa is. Zürich szeretettel kísérte első lelkészének universalis munkálkodását. Ha a zürichi nép megértette az istengyermekeinek solidaritását — az impulsust erre Bullingertől nyerte. A mit a 16-ik században az igazság és szabadság s a vallás bajnokaiért tett Zürich, azokért a kik Italiából a pápai inquisitio, Franciaországból a papok intrigái, Angolországból a fejedelem vad fanatismusa, Németországból a császár reformatioellenes politikája elől Svájcba menekültek, azt Bullinger hatása alatt tette. Ha egyéb érdeme nem lenne, már ezért is méltó volna, hogy neve kitörölhetetlen betűkkel irassék fel istenországa történelmének lapjaira.

*

Bennünket magyar reformátusokat, évszázadokon át neveznek országos törvényeink „helvéthitvallásúak“-nak.

Nevünket évszázadokon át Bullinger munkája, a második helvéthitvallás adja.

Méltó, hogy emlékezzünk reá. Áldjuk emlékét a tudósnak és embernek.

Furta, 1904. július.

Csernák Béla
ref. lelkész.

Az új közoktatási törvény és a ref. iskolák.

(IV. A helyzet és teendőink.)

Sokszor pár szóval lehet jellemezni egyes embert, társadalmat vagy éppen nemzetet oly megkapó igazsággal, hogy azt a legbőlebb körülrás se tudja nagyobb hűséggel visszaadni.

Nekünk is van egy közmondásunk, mely — ha nem hízegő is reánk — bizony igazságát nagy-mérvű élnetelenségünkkel sokszor bebizonyítjuk. Ez a közmondás így szólt: „kárán tanul a magyar.“

Megtaláljuk ebben kényelem szeretetünket, — ha úgy tetszik — lovagiasságunkat, vagy nagy uri könnyelműségünket: meg a nemesebb emberi vonást, mely a mások boldogulásáért, — számítás nélkül — áldozni kész a pillanat hatása alatt nem tudja az áldozat nagyságát, mert hiszen a mérlegelés még a küzdő tere is állíthatna bennünket s ez megzavarná a kedves ősi nyugalmat.

Később aztán észrevesszük a pusztítást, mit kényelemszeretetünkkel idéztünk elő és jó szerencse, ha okulást meritünk belőle.

A magyar református egyház sokat tanulhatott volna a maga kárán, mert eltekintve a multak erőszakos üldözéseitől, — semmi sem tett oly kárt neki külső kormányzati- és belső, erkölcsi jellemének átalakításában, mint a jelen kornak közönyösségéből

az államnak az egyháztól való elválasztását és annak az időszaknak napjai *később* a teljes vallási béke áldásaiban részesítették a francia nemzetet. Bonaparte azonban hatalmának tetőpontján, éppen ennek megerősítése céljából, az általa megkötött s eddig még mindig érvényben lévő konkordátumban, újra visszaállította az egyház abszolút hatalmat, amely aztán *később* a szakadatlan kulturharc nemzetellenes és veszedelmes bonyodalmaiba sodorta bele a nemzetet, s reakcionárius levegőjével megfertőztette s egyenes megsemmisüléssel fenyegette magát a köztársaságot is. A törvényjavaslatot készítő bizottságnak tehát csakis a konkordátumot *megelőző* időszakot kellett most már új életre hívni, kibővítve az azóta letűnt idők polgári, szociális és jogi tanulságaival.

Legkeményebb dió, amit a bizottságnak meg kellett törni, volt az, hogy mi történjék majd amaz 50 millió frankkal, mely az elválasztás folytán, a kultusz budgetnél teljesen feleslegessé válik. Három különféle javaslat merült fel e kérdésnél, melynél utoljára is, nagyon helyesen és igazságosan szociális szempontok győztek. Nevezetesen az a nézet lett elfogadva, hogy a kultuszbudget eme feleslegéből *az alsóbb néposztályok földadóját fogják mérsékelni*. Ezzel aztán meglesz adva a mód arra nézve, hogy a legszegényebb adó fizető polgár is saját zsebéből könnyebben teljesítheti majd egyházának fakultatív terheit, melyet eddig az állam fedezett ő helyette. Nem kell tehát tartani attól sem, hogy az egyházi-

adó teher miatt tömegesen hullanak le a szegényebb osztály emberei egyházuk testéről. Egyházi, szociális szempontból tehát megbecsülhetetlen vívmány már maga ez is. Ez az oka annak, hogy a törvényjavaslatot megelőző szűkebbkörű bizottsági tárgyalásoknál a protestáns egyház vezéremberei, mint p. o. Presense is, küzdöttek legerősebben a szétválasztás mellett. Ez az egyház, mely a belmissiói tevékenység terén a közelmultban is bámulatos tevékenységet fejtett ki, az új törvényjavaslat megvalósulása folytán csakis nyerhet. Szabadabban működhetik s tisztultabb légkörben mozoghat

Érdekes megemlíteni azt is, hogy a bizottság munkájában a legtevékenyebb szerepkört *a szociálisták* töltötték be. Maga az ügy előadója is szocialista volt. Különböztetett azt is könnyen meglehet érteni, hogy honnan ered a szociálisták eme tulbuzgalma a törvényjavaslatlalt szemben?! Az ő programjuk megvalósításának utjában gátló akadályként a klerikalizmus áll. A szociálisták nagyon is jól tudják azt, hogy mig ennek erejét össze nem törük, addig alig-alig lehet szó arról, hogy az új társadalmi rend üdvös munkája Franciaországban megkezdődhessek.

A röpirat nyomán jelezni kell azt is, hogy ez örömmujongással fogadja az egyháznak az államtól való elválasztását. Felemlíti azt is, hogy az az állam, amely egyik egyházat a másik rovására *anyagilag* *tulbőven* támogatja, saját polgári lelkiismeretével szemben gyilkos kulturpolitikát folytat. A mai

valóságos fatalizmusba átszűrődött azon nézete, hogy nekünk csak nézni és várni kell az eseményeket, alkalmazkodni a változott viszonyokhoz; de tényezőkként szerepelni, néha akadályszerűleg vagy irányító akarattal beleszólani nem szabad.

Beállottunk aztán néző közönségnek. A valódi és tiszteletreméltó nagyságok mellett bámultuk a politika nagy vásáros bódéjában véghezvitt erömutatványokat, hallgattuk az eröművészek mellett ugriándozó krakélerek kiáltozásait, kik majd e, majd ama nagyság körül csoportosulva hirdették: ez a valódi, ez a böles vezér, hajoljatok meg előtte, mert valóban „nagy az efézusi Diána!”

A kortespolitikát beesempesztük az egyházba s ennek kedvéért, vagy érdekében át- meg átlyukgattuk ősi intézményünk szabadságlevelét.

Es a szegény, értelmes református nép eleinte hallgatólag, — talán némi megvetéssel — türte ezeket a politikai komédiákat, várta, hogy támad egy erős lelkü Pál apostol, ki félelem nélkül fog az áramlat elé állani s megérteti a világgal, miszerint nem Diána, de csak egyedül a Krisztus nagy, nem az időnként előálló eröművészek, hanem egyedül az evangéliom és ennek szelleme alakíthatja át és erősítheti meg a szabadság szent egyházat; nem külső hatalmi erö, hanem a belső, erkölesi élet tisztasága, az ösök által megteremtett és ápolt erös akarat, áldozatkészség menthet meg minket minden támadástól; mert hiszen a jogokat azért szerezték s biztosították, a hitet azért ápolták, a Bibliát azért adták kezünkbe, hogy ezekkel, — mint elsőrangú fegyverekkel — bátran kiálhassunk a csatamezőre.

De hát Pál apostol nem jött. A szegény nép úgy sejtette, úgy vélte, hogy más az igazság az evangéliom egyházában is, mint régen volt, hiszen ime minden megváltozik: egyházszervezet, iskola-

modern társadalomnak legfőbb követelménye éppen az, hogy az államban egyik vallásfelekezetnek sincs semmi joga arra, hogy a másik romlására és gyöngetésére, bizonyos előnyöket és kiváltságokat magához ragadjon. Szabad egyház, szabad államban . . . ez éppen úgy az egyház, mint az állam szuverenitásának *legelső* feltétele. Hiszen az állam különben is nem csak egy felekezet dogmáján alapszik. Éppen azért nincs is, de nem is szabad lenni: uralkodó vallásnak és az uralkodók is nem Isten kegyelméből kormányoznak a népek felett.

Ilyen tónusból beszél e röpirat: a melynek szerzője, talán éppen e bátor hangért akart inkognitó maradni. A hatalmas Cézárnak: Vilmosnak birodalmában egy kissé merész hangok ezek!

Annyit elárul magáról az ismeretlen szerző, hogy az író a protestáns status egyházi embereinek sorából került ki, a ki a milyen kitünö dogmatikus, éppen olyan kiváló jogász is. Es ennek konstataciójánál, a mi hazai viszonyainkat tekintve, lelkiszemeim előtt mostan egy sajnálatos esemény domborodik ki. Már rég nyomasztólag hat ez az én lelkemre, amit most, ez ügygyel kapcsolatosan elmondani akarok. Éppen alkalomszülte expectorálás lesz ez.

Igen, igen nagy hátrányául szolgál a mi lelkészképzésünknek az, hogy theologus ifjainknak csakis nagyon fogyatékos egyházjogi ismeretet nyújthatunk. Nem derék tanárainkban van itt a hiba, hanem a rendszerben. Es ennek természetes következménye aztán az is, hogy a *világiak* minden téren túlsúlyban

kormányzat. rendelkezési jog, hatalommal való érintkezés, csak a belső, igaz vallásosság sínylik, hanyatlik; csak a református hitélet nem találja meg azt a gondozást, mit a külső, világi társadalom átalakulása s az ezért folyó küzdelem első kötelességünké tenne, mert az átalakulás folyamában nem szabad legerősebb védvárunkat védelem és erősítés nélkül hagynunk.

A külső kormányzati átalakulásban mind nagyobb tért nyer a világi elem, ami természetes és öröndetes jelenség, egy demokratikus alapon fejlődö intézménynél, de vajjon az é a miénk? . . .

Bizony nem az. Es hogy miért nem? annak sok oka van, minek fejtegetése most nem tartozik ide, csak annyi tény, hogy a tulajdonképpeni népelem alkotmányos joga meglehetősen szük korlátok közé szorított és a paritás papi és világi elem között mégis csak a számszerűségben nyer kifejezést s nem egyuttal a tényleges vezetést is.

A papi elem évtizedeken keresztül nem vezet már a tényleges kormányzatban. Egyes kivételek talán akadnak provinciákon, de az egyetemes egyháznál semmi sem vall efféle vezetésre.

Sokan ezt tartják természetesnek és az újabb kori átalakulás egészséges jelenségének, mert ott kísért az elmékben az a rém, hogy a papi uralom tul-tengését, — mint kész veszedelmet — nem szabad megengedni a ref. egyház kormányzati élet megnyilatkozásában.

Hát hiszen a tisztán papi uralom, — mit egyetemlegesen hierarchia néven ismer a világ, — sohasem kapcsolódhatik össze alkotmányos kormányzással s természeténél fogva ellensége minden haladásnak, egészséges fejlődésnek; de hát kérdem: vajjon a református- és éppen magyar református egyház szelleme megtürne-e ilyenfélét? vagy csak kormány-

vannak az egyházigazgatásnál, és hogy még egyházjogi téren sem ponderálhatunk. A közelebbi két zsinaton is, mint markáns vonás, nagyon is meglátzott ránk nézve ennek hátránya. Tagadhatatlanul így lesz ez a jelen zsinaton is. A domináló szerep, némely püspökünk elaggott kora miatt is, *nehány világi emberé lesz*. A lelkész képviselők pedig jórésben csakis a *helyeslés* szerepére lesznek majd utalva. Nem így történnék mindez, ha bővebb jogi tudással bírna a református papi status is. Akkor nem kellene csak fiskális emberekre bízni a törvényjavaslatok sorsát, akik, bár széles jogi tudással, de a mi helyzetünket nem ismerve, és azt kellőleg méltányolni nem is tudva, fabrikálnak olyan törvényjavaslatokat, amelyek igen sok esetben, nem is lelkészek, de közönséges csirkefogók számára valók.

Nem is nagyon régen voltak még nekünk *kiváló* jogtudós lelkészeink is. De ma már fehérholló számba mennek ezek. Es ennek sajnálatos következményeit láthatjuk az országgyűlésre küldött pap-képviselők egynémelyikénél is, akik bármilyen szépen és okosan speechelnek is ott, de nincs jogi szaktudásuk s éppen ezért jóformán hatástalanul hangzanak el ajkaikról a legszebb beszédek.

Nem szeretném, ha bárki is félreértene. Én csakis konstataálni akartam ama helyzetet, amely kétségtelenül meg van, s a melyen ha nem változtatunk, a magyar ref. lelkészkar, még a legszorosabb értelemben vett egyházjogi kérdések megvitatásánál is nem vezet, de vezettetik.

dr. Márk Ferencs.

zati rendszere is megengedne-é azt, hogy a hierárkhia a maga kevély és elbizakodott emberi tekintélyével oda üljön a kormányzókba és ellenmondás nélkül parancsokat osztogasson? . . .

Ez csak falrafestett ördög s még annál is csekélyebb értékű rémlátomány.

Hanem hát nézzük csak az érem másik oldalát és lássuk, hogy ha a másik elem, t. i. a világi nyer teljes rendelkezési jogot — és pedig a papi rovására — az egyház vezetésében, hát akkor nem éppen úgy állhat elő nagy veszedelem? . . .

Hiszen az egyházban ha hiba a hierarkhia, éppen olyan hiba a küriarkhia tultengése. Nálunk az alkotmányos kormányzásban egyiknek sincs jogosultsága az élethez, nem is fejlődhetik ki a maga rendszerével, mert csak is papi és világi elemről s felsőbb fokon, illetve a kormányzó testületekben képviseleti alapon beszélhetünk róluk.

Ha néha, időnként megesik, hogy valamelyik dominans helyzetbe kerül: már baj, s az egyház kisebb nagyobb mértékben érzi az egyensúly meghibbanását, mint újabb időben bizony érezzük.

Lehet, hogy sokan kinevetnek, talán hobolygósoknak, vagy obskurus csacsogónak tartanak, de az a meggyőződésem, hogy ha a papi elem nemcsak tudásával, mint mérlegelő, vagy tanácsadó; hanem erős akaratával — mint irányító is vesz vala részt az újabb átalakulás nagy munkájában: hát bizony alkotmányi tekintetben, különösen az iskolajog terén, — nem jutottunk volna annyira, hogy most a végleszámolásról kell gondoikoznunk.

Nem a szereplő világi elem egyháziasságát vagy az intézményekhez való hű ragaszkodását kicsinyli e nyilatkozat, hiszen annak hűsége felül áll minden kétségen; — de a dolog természetéből következik, hogy egy magasztos célt tartva szem előtt. — inkább lemond egy- és más joggyakorlatról, csak hogy a békét, az összhangot megőrizze a kormányhatalommal szemben, mert a magyar állam s a nemzeti élet megerősödését mindenek fölé helyezi.

És ezt annyival inkább teheti, mert a paritás alapján mellette levő másik tag nem érvel, nem bizonyít ellenkezőt, nem is akar erősen semmit, sőt oda áll a zászló alá és segít neki a cél megközelíteni.

Hazafiságból, tehát a legszentebb okból eselekedték ezt és ha megfelelő eredmény is mutatkoznék, hát nyugodtan nézhetnénk a jövőbe, — de hát hol az eredmény? . . . Mi, reformátusok a legnehezebb helyzetbe kerültünk. Az eddigieket visszafelé nem csinálhatjuk, veszteségeinket nem pótolhatjuk, sőt további áldozatokra van kilátásunk.

Komoly megfontolással kell azért keresni a kibontakozás utját, keresni a szilárd alapot, melyen minden csuszkalás nélkül megállhatunk.

Teendők azért:

1. Mindent elkövetni arra nézve, hogy az új közoktatási javaslat, — a már előbbi cikkemben jelzett — sérelmes szakaszokkal törvénynyé ne váljék, azok a szakaszok törleendőek vagy akként módosítandók, hogy iskolai autonomiánk még fennálló épességében megmaradjon.

2. A konvent, mint legfőbb érintkező hatóság teljes határozottsággal fejtse ki a református egyház álláspontját, hangsúlyozván, hogy nem lehet célja a magyar államnak a hazafias iskolafentartók büntetése akkor, mikor tisztán a magyarság megerősödését tüzte ki javaslatában feladatául. A magyarság

erősítése külföldben is csak a magyar nyelv — beszéd — sikeres tanítása által érhető el s így oda kell törekedni, hogy a tanítás nyelve magyar legyen és csak oly iskola állhasson fent, esetleg segélyeztessék, melyben a magyar nyelv tanítása megfelel a kívánalmaknak. Ezen a ponton kell szigorítani a törvényt, a jogfosztási részeket pedig nem általánosítani, hanem kizárólag e ponton szorítani szükséges is, méltányos is.

3. Az egyházi- lelkészi s más értekezletek nem külföldben a kerületek foglalkozzanak a javaslattal, fejtsek ki álláspontjukat és hozzák nyilvánosságra.

4. Ha minden mozgalom és feliratozás sikertelen maradna s így iskolakormányzási jogunkkal véglegesen le kell számolnunk: akkor vesse fel az egyetemes egyház a nagy kérdést, ha vajjon érdemes-é, czélszerű-é tovább megtartani népiskoláinkat s viselni azok terhet a megfelelő rendelkezési jog nélkül? . . . Sőt

5. Mondja ki az egyetemes egyház és hozza tudomására az államkormányzatnak, hogy bizonyos határidő például 2—3 év alatt összes népiskoláit megszünteti s gondoskodik az állam a további iskolázatásról.

6. Teljesen kidolgozott terv szerint rendezzük be hitoktatásunkat, szervezzük a kántori állásokat. gondoskodjunk az 1000 lelket meghaladó egyházakban külön vallásitanítókról, azok méltányos és korszerű díjazásáról, hiszen az iskolateher megszüntével majd mindenütt megtehetjük azt s ha élni, fejlődni, erősödni akarunk, meg is kell tennünk.

Ime, rövid vázlatban a teendő

Szélesebb területen kívántam az egész helyzetet áttekinteni s ezért összefogtam az okokat és okokat eddigi cikkeimben, mert ezen válságos utvonalon, melyre jutottunk, illő és tanácsos elmélkedni a történekről, ha okos kibontakozást akarunk. — Lelkem, ennek szomorúsága mostani közállapotaink felett mondatta el velem mindezeket.

Bár a kálvinista ős erőt csak pillanatra is fel tudnák ezek éleszteni!

Sinka Lajos.

TANÜGY.

ADATOK,

a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai tanszakainak az 1848. XX. törvénycikk alapján való állami segélyeztetésének mértéke iránt, mely adatok egyúttal ugyanazon tanszakok közvetlen jövő fejlesztésének szükségleteit is hozzávetőleg feltüntetik.

(A debreceni ev. ref. főiskola akad. tanárkarának megbízásából készítette **Dr. Bartha Béla** jogtanár. Az akad. és igazgató tanács egész terjedelmében elfogadván, felterjeszti az ev. ref. egyetemes Konventhez.)

Ez adatok összeállításánál a következőkből kellett nézetünk szerint kiindulnunk, hogy az eddigi fejlődés mozzanatait s az egyházkerületi közgyűlésnek az újabb időben hozott határozatait vegyük alapul s javaslataink azokat ne keresztezzék:

1. A főiskola 1904/5. évi költségvetéséből; e helyett lehetett volna venni az 1902/3. évi főiskolai számadás adatait, azonban az 1904/5. évi költségve-

tés is ezeken nyugszik s a legújabb fejlődést és szükségleteket e költségvetés már jobban tünteti fel, mint a nevezett számadás.

2. Az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi határozatból.

3. Némileg a főiskolai tanárkar 1900. évi munkálatából a kollegium korszerű fejlesztése tárgyában az erre vonatkozó 1901. évi 393. sz. gazdasági tanácsvégezésből, noha mindezeket az időközben létrejött munkálatok nagy részben tulszárnyaltak.

4. Az egyházkerületnek 1901. november hóban 315. sz. a. hozott határozatából a kollegium korszerű fejlesztése tárgyában.

5. Az egyetemi albizottság 1903. évi munkálatából, melynek czime: „Vélemény a debreczeni protestáns egyetem és a tanárképzőintézet programjára vonatkozólag.”

6. Az egyházkerület 1903. évi novemberi közgyűlésének 282. sz. határozatából a debreczeni egyetem, illetőleg filozófiai fakultás tovább fejlesztése tárgyában, mely a 4 ik sz. a. említett munkálaton alapszik.

7. Az 1904. évi I. törvényekből, mely az állami jogakadémiai tanárok jelenlegi javadalmazásának mértékére nézve szolgál zsinórmértékül.

Az ily módon kiszámítandó szükségletek megállapításánál pedig hármass fokozatot kell tekintetbe vennünk; először is az 1897. 183. sz. egyh. ker. határozattal az akadémiai tanárok részére a jelenlétszám mellett megállapított fizetést; másodsor a tanári fizetéseknek az állami jogakadémiákra megállapított jelen mértékét, a mi azonban a törvényhozás intenciója szerint is csak átmeneti állapot; harmadsor és végül a filozófiai fakultás tovább fejlesztésének az 1903. évi 282. sz. egyh. ker. határozatban foglalt követelményeit.

I.

Az akad. tanárok fizetésének az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi határozattal elfogadott, ma már az állami fizetésrendezés által egészen tulszárnyalt mértékét véve kiinduló pontul, akad. szükségleteink a jelen tanári létszám fentartása mellett következőleg alakulnak:

I. Akad. tanárok mai illetményei 71,338 k. 40 f.

II. Az első pénztári csoport összesítése „szükséglet” c. alatt foglalt 6—16. tétel 77,424 k. 80 f. összegéből az akadémia részére $\frac{1}{3}$ rész 25,808 k. 26 f.

Az akadémia mostani szükséglete tehát az 1904/5. évi költségvetés szerint 97,146 k. 66 f.

III. Ehez járul az akad. tanárok részére a 200. koronás korpótlék 400 koronásra emelése céljából az 1897. évi 183. sz. egyh. ker. határozat alapján 8000 k.; a két tétel összege 105,746 k. 66 f.

Az 1900. évi akad. tanárkari szerves munkálatban a tanárok fenti minimális fizetése mellett még megvalósítandóknak mondattak ki a következők:

IV Theologiai akadémián 1-ször a dékán tiszteletdíjának emelése 200 k., 2. 3 hittanhallgató, mint benlakási felügyelő ingyenes tápintézete à 180 k. — 540 k. 3. Ugyancsak évi tiszteletdíja à 200 k. — 600 k. 4. Évi utazási ösztöndíj 300 k. 5. Az összes hittanhallgatók tandíj- és lakbérmentessége a mostanival szemben többletkiadás 2230 k. A theologiai szakmunkák beszerzésére még 800 k. 6. Tankönyvkiadási segély évi 600 k.

Jogakadémián:

1. Utazási ösztöndíj évi 800 k. 2. Jogkari dékán tiszteletdíjának emelése évi 400 k. 3. Könyvkiadási segély évi 800 k. 4. Jogi s társadalomtudományi munkák beszerzésére még évi 800 k.

Mindkét akadémiai tanszak, illetőleg a bölcsészeti szak szükségletei:

1. Akad. igazgató tiszteletdíjának 1000 koronára emelése még 200 k. 2. Még egy akadémiai pedellus 720 k. 3. Bölcsészeti művek beszerzésére még 800 k. Az akadémiai szakok évi szükségleti többlete az 1900 évi munkálat alapján évi 9790 k. Az akadémia összes szükséglete 115,536 k. 66 f.

Amde tudjuk, hogy a főiskola új építkezéseire 300,000 korona építkezési államsegély van kilátásba helyezve, ezért pedig 15 éven át évi 3%-ot kell fizetni, a mi 9000 k.; ebből az akadémia részére $\frac{1}{3}$ részt vevén, ez évi 3000 k.

Kétségben ma kimutatható évi szükséglete az akadémia részére, ha a tanári állások száma a jelenlegi marad s a tanári fizetés csak az 1897. évi 183. sz. határozatnak megfelelőleg egészített ki — összesen 118,536 k. 66 f.; az akadémia jelenlegi költségvetése 97,146 k. 66 f.; az évi költségzaporulat így is 21,390 k.

Azonban nem lehet felednünk, hogy a 300,000 korona építkezési államsegélyhez még legalább annyi szükséges a kollegium részéről, ha a modern kor követelményeinek megfelelő építkezéseket s átalakításokat akar végezni; ezen 300,000 koronából esnék az akadémia részére nyert arányszámítás szerint 100,000 k.; a mely összeg évi annuitását 6000 koronára vevén, az akadémiai tanszakok költségvetése a mostani keretek megtartásával évi 124,536 k. 66 fillére emelkednék, vagyis a többlet 27,390 — koronára.

Az internatus modern alapon való szervezése s fentartása is újabb évi kiadástöbbletet vonna maga után s bizonyára nem tulzunk, ha azt mondjuk, hogy ez is okoz az akadémia részére 6—8000 k. kiadási többletet, a mikor is a kiadások évi zaporulata 33—35,000 korona közt mozogna.

De ha magunkat áztatni nem akarjuk, az 1897. évi 183. sz. egyh. ker. határozat által vont keret korlátjain belül sem állhatunk meg itt, mert az 1900. évi szerves munkálatban felsorolt s mindössze az 9790 koronában feltüntetett kiadások is oly szerényen voltak számítva, hogy azokat a méreteket már ma is meghaladottnak kell tekintenünk.

Nekünk tehát az a szerény nézetünk, hogy az 1897. évi egyh. ker. határozat által vont korlátokon belül is évi 40,000 korona többletre volna az akadémiai szakoknak szüksége, tehát akkor is, ha sem a theologiai, sem a jogon, sem a bölcsészeti fakultáson egyetlen új tanszéket fel nem állítanak s marad a 4000 koronás törzsfizetés, a 800 koronás lakáspénz és életbe lépne az 5 izbeni 400 koronás ötöd-éves korpótlék.

II.

De az 1897. 183. sz. egyh. ker. határozat által vont keret ma már fen nem tartható akkor sem, ha a filozófiai fakultás fejlesztését és a tanárképzőintézet felállítását nem vesszük is tekintetbe.

Közhelylyé, alapigazsággá vált, melynek bővebb bizonyítgatása főiskolánk vezérlő hatóságait sértené meg, hogy az iskola ereje, hatása első sorban ta-

nárai értékétől függ; értékes erők pedig a kor színvonalán álló fizetéssel nyerhetők és tarthatók meg. A debreceni ev. ref. főiskolai akad. tanszakainak minden tekintetben egyenértékűnek kell lennie az állami és kir. katolikus hasonló tanintézetekkel, de akkor a tanári fizetéseknek, a berendezésnek és felszerelésnek és a rendelkezésre álló tudományos eszközöknek is egyenlő színvonalon kell állaniuk, hamár arra gondolni sem merünk, hogy a protestáns iskolák ma is épp úgy megelőzzenek e hazában minden más tanintézetet, mint egykoron. Mennyi szükségünk volna nekünk ez alapon?

Vegyük kiindulásul a kassai kir. állami jogakadémia tanárainak jelenleg az 1904: I. törvénycikk értelmében érvényes dotációját, mely nem az igazgatóra, hanem a rendes tanárookra vonatkozik. Ez adatok a következők: 5 idősebb tanár évi törzsfizetése 5400 k. és 840 k. lakáspénz; két fiatalabb tanárnak 4800 k. törzsfizetés, 840 k. lakáspénz. A korpótlék ötödvenként 5 ízben 400—400 korona. Azonkívül részesülnek évi 1400—1600 koronát tevő tandíjosztalékban és vizsgálatidíj-jutalékban. E szerint a kezdő fizetés 800 koronával s a tandíjosztalék és vizsgadíjjutalékban rejlő 1000—1200 k. különbözettel együtt 1800—2000 koronával jobb a mi kezdő fizetésünkénél. A végző fizetés a korpótlékkal együtt de lakáspénz és tandíjosztalék nélkül 7400 korona. nálunk pedig jelenleg csak 5000 korona. Az 1897. évi tervezet maximuma szerint 6000 korona. Ha tehát a tanári szolgálat maximális idejét 30 évre, a kassai kir. és debreceni akadémiák tanárai tanári jövedelmének különbségét a tandíj és vizsgálati díjosztalékokkal csak évi 2000 k-ra vesszük: az év tanszakai alatt a kassai kir. jogakadémia tanárkara 60,000 koronával több javadalmat kap.

Akadémiai tanáraink fizetése meggyőződésünk szerint nem lehet kevesebb, mint a kassai állami jogakadémia tanáraié. Ott a tanárok $\frac{5}{7}$ része a magasabb, $\frac{2}{7}$ -része alacsonyabb fizetési osztályban van. Vegyünk itt e helyen $\frac{2}{3}$ -részt és $\frac{1}{3}$ -részt. Akkor a jelenlegi tanárok közül 10-nek kellene 5400 korona évi fizetést kapni, mi 14,000 k. különbözettel felel meg; 5 tanár kapna 4800 koronát, a mi 4000 k. többletet jelent; a lakáspénz 40 koronával emelkednék mind a 15 tanárra s így együtt 600 koronával. Az állami jogakad. tanárok fizetési szintjének elérése így tehát évi 18,600 k. újabb szükségletet hoz létre, természetesen ezek után emelkedik az évi 3% országos nyugdíjintézeti fentartási díj is.

E végösszege nem változtatna az a rendezés ha nálunk a fokozati rendezést, mely a középiskolában sem bizonyult célszerűnek, teljesen mellőzzük s az 5400 és 5800 koronás törzsfizetésekből egy átlagos törzsfizetést alkotnak.

A korpótlékok 400 k-ra való felemelését itt azért mellőzzük a számításból, mert már dolgozatunk I. részében tekintetbe vettük.

Végül csak azt jegyezzük meg, hogy így törzsfizetés és korpótlék tekintetében az állami tanárok színvonalával egyeznénk; mivel mi tandíjosztalékot nem kapunk, mellékilletményeink az itt rejlő különbözet folytán mégis egyenként 1000—1200 koronával esekélyebb összeget képeznének, de ezt tanárkarunk szívesen kihagyja a számításból.

Az itt feltüntetett s elodázhatatlanul szükséges rendezés folytán akadémiánk évi szükséglete a fentartási járulékok emelkedését is beleszámítva, kerek

számban évi 20,000 koronát tenne, az I. alatti 40,000 koronával együtt összesen 60,000 koronát.

III.

Azonban tulajdonképpen itt sem állhatunk meg.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes zsinata még 1903. ápril. hó 2 án tartott ülésében kimondta, hogy a debreceni főiskolával kapcsolatos teljes bölcsészeti kar mint középiskolai tanárképzőintézet felállítását egyetemes egyházunk első rangu szükségéi közé sorolta. Ugyanezt mondotta ki a kolozsvári theologiai fakultásról is, mely azóta már létesült. A debreceni főiskola filoziai fakultásának szervezése noha az eszme időközben a protestáns egyetem megteremtéséig felemelkedett, még mindig nem történhetett meg.

Ismerjük azt a mozgalmat mely, ebben az irányban megindult, ismerjük a gyűjtéseket s áldozatok eredményét, mely a következőkben foglalható össze I. ev. ref. főiskolai pénztár kezelése alatt az 1903. június 30-diki zárlat szerint I. készpénz 6711 k. 84 f. 2. Ingatlanrészlet 2000 k. 3. kamatozó tőke 299,567 k. 65 f. 4. értékpapír 2000 k. 5. Nem kamatozó ajánlat 80,604 k. 48 f. 6. kamatozó ajánlat 18,680 k. 7. Gróf Degenfeld Imre I. alap 127,641 k. 15 f. 8. Gróf Degenfeld József alap 4239 k. 51 f. 9. Kövesdy János-alap 113,265 k. 13 f. 10. Márk Endre és neje alapítványa 20,000 korona. 11. Pfanschmidt-alap 22,829 k. 10 f. 12. Somogyi Herc-alap 37,176 k. 05 f. 13. Soós Gábor alap 172,894 k. 66 f. 14. Szegedy Sándor, II. alap tőkében 23,744 k. 80 f. 15. Szegedy Sándor II. alap ingatlanban 43,000 k. 16. Dr. Margittay-alap 70,400 k. Újabb alapítványok: adományokból 1099 k. 65 f. Turkeve város alapítványa 1000 k. Szováth község alapítványa 2000 k. Biró Lajos-alap 1027 k. 16 f. Karcag város alapítványa 1000 k. Összesen 1,050,881 k. 18 f.* II. Pénztári kezelésen kívül: Debrecen város alapítványa 200,000 k. 2. A debreceni ev. ref. egyházközség alapítványa 100,000 k.** Vagyon a filozofiai fakultás illetőleg, egyetem rendelsezésére áll jelenleg 1,350,881 k. 18 f.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Válasz Ujfalussy Béla egyh. kerületi főjegyző urnak.

Ujfalussy Béla úr egy közelebbi cikkemben megjelent pusztán subjectív jellegű felsóhajtásomra hosszú helyreigazítással válaszol. Az én cikkem mondom, tulajdonképpen csak a kárt szenvedő embernek szokásos feljajdulása volt, melyből a mélyen tisztelt főjegyző úr nagy vádakot alakít. Miután éppen az ő felszólalása példát mutat nekem arra, hogy igenis

* Ma ezekhez sorozhatjuk még a Gróf Degenfeld József főgondnok ur ő méltósága legújabb alapítványát, mely már is jelentékeny gyarapodást vett a mely tehát a 8. sz. a jelzett alapítványon kívül esik; és az egyházkerület alapítványát, mely a főgondnok ur ő méltósága indítványára egy tanszéki alapot lesz hivatva biztosítani. L. Egyh. ker. jkv. 1904. máj. 15 sz. 2. p. H. szerkesztő.

** Ennek értékét nagyon sok tekintetben illuzóriussá tette az egyházközség közismert p esbyteri határozata. Reméljük azonban hogy ez a végzetes határozat a felebbezés, esetleg a szerencsebb befolyás hatása alatt rövid időn egészségesebb alakot ölt. H. szerk.

szokásos a birói ítéletek ügyében az olvasóközönség ítéletére is hivatkozni: ime én is az olvasó közönség elé viszem szintén tárgyilagosan az én álláspontomat. Beczkes József hivatali elődöm 1898-ban az alatt a feltétel alatt ment nyugdíjba, hogy „biztosították számára élte fogytáig a fél-jövedelem.” Ez a végzés áll az akkori egyh. megyei jegyzőkönyvben. A nyugdíjat az egyház biztosította s eredetileg félévenként utólag volt az fizetendő. Egyszer azonban a nyugdíjasnak a leánya azt kérte, hogy a nyugdíj előre fizetessék. Az ilyen nyugdíjakat mostanában a kápláni költségekre adott kiegészítő illetményből fedeztük. Mikor a megváltoztatásra vonatkozó kérelem tárgyalás alá vétetett, én azt kértem az egyházmegyétől, hogy úgy hadd fizessenek, a mint a fedezetet kapom, t. i. évnegyedenként utólag, de ezt az egyházmegye nem engedte meg, hanem kötelezte az egyházat, hogy évnegyedenként előre fizessen. Megjegyzem, hogy az eredeti szerződés megváltoztatása alkalmával az egyházat meg sem kérdezte senki. Én pedig laikus ésszel is úgy gondolom, hogy a kettős szerződést az egyik szerződő fél meghallgatása nélkül megváltoztatni jogosan nem lehet.

A mult évben aztán csakugyan az történt, hogy az előd egy évnegyed elején meghalt. Persze, a káplántartási költséget csak a halálozásig folyósítják. Az egyházmegye pedig ragaszkodva az évnegyedes fizetéshez, kötelezett engem, hogy az egész évnegyedre fizessem ki a nyugdíjat. Ez ellen fellebbeztem én a kerületre, kérve, hogy mivel az eredeti feltétel szerint Beczkest csak holtáig illeti nyugdíj, s mivel a szerződés megváltoztatása alkalmával az egyházat senki meg nem kérdezte, és mivel a káplántartási illetményt is csak a halálozásig adják: én csak a halálozásig hadd fizessenek. Ezek valának az én érveim, nem pedig az, a mit a főjegyző úr kifejtett. Ha az ügybe csak így mélyedtek bele a bírák, illetve a referens, úgy természetes s nagyon érthető, hogy az ítélet rám nézve kedvezőtlen volt.

Az én meggyőződésöm a főjegyző úr cikke után sem változott meg. Meggyőződésöm ma is az, hogy a mint ragaszkodott a bíróság utóbb, évnegyedes végzéséhez, éppen úgy ragaszkodhatott volna az eredeti „életfogytiglan” való fizetéshez is, mint a mely feltétel megváltoztatva sohasem volt. Sőt szerintem az lett volna, a bíróság részéről a jogos, ha a maga erkölcsi súlyával lépve fel azt mondja a követelő úrnőnek: hogy mivel ezen nyugdíjat az államszegélyből fizették, melyet pedig csak a halálozásig folyósítanak, nyugodjék bele, hogy a jogosult fél is csak addig kaphat nyugdíjat, a míg élt. Így fizettem én két és fél hónapra nyugdíjat a halottnak, kápláni kongrua nélkül. A főjegyző úr neveltségessé akarja tenni az én jogi érveimet, pedig fellebbezésemben az én érveim az itt előadottak voltak. Így esett meg én rajtam a méltánytalanság, kérem én is az olvasóközönség ítéletét. Engem az Ujfalussy főjegyző úr cikke csak megerősített feltevésemben. Csak köszönettel tartozom neki, hogy alkalmat adott nekem arra, hogy érveimet én is napvilágra hozhassam, kérdem én is, hol itt a méltányosság? Azt nem is mondom, hisz felesleges mondanom egy egyházi bíróságnak, hogy „igaz ítéletet tegyetek, a szegényt meg ne nyom ritsátok!” Hisz ez nincs a „Szervezési szabályzat”-ban. Igen, én fenntartom azon meggyő-

ződésemet, hogy az ítélet nem nyugodott kellő bele-mélyedésen alapuló referádán, azért hozatott meg az reám nézve olyan sérelmes alakban.

Tiszakóród, 1904.

Öry Tamás,
t.-kóródi lelkész.

IRODALOM.

A XIX. század mérlege egy francia tudós szerint.

J. Bourdeau, jeles francia sociologus, igen becses könyvet irt a mult század nagy gondolkozóiról (Les maitres de la pensée contemporaine. Paris F. Alcan. 1904.) A 187 oldalas könyv fejezetei a következő címeket viselik: Stendhal. Taine. Renan. Herbert Spencer. Nietzsche — La religion de la force. Tolstoi — La religion de la bonté. Ruskin — La religion de la beauté. Le centenaire de Victor Hugó. Bilsan du XIX. e. siècle. A rövid fejezetekből nem mindig tűnik élénk az illető gondolkozók egész képe, mert Spencerral pl. csak mint ethicussal foglalkozik; de azért a mult század fényes szellemeiben koruk legjellemzőbb gondolatait a finom tollu szerző oly megkapóan mutatja be, hogy vágyam támadt a könyv utolsó, összefoglaló fejezetének eszmemenetét e lap olvasóinak bemutatni.

Egy század ismét elmúlt, hogy megjelenjék a „történelem ítélőszéke” előtt. Hogy ítéljen felette a jövő? Kétségtelen, hogy az óra még nem jött el sem arra, hogy végleges ítéletet mondjunk felette, sem arra, hogy a nap végén, mint Pythagoras ajánlotta tanítványainak, megvizsgáljuk lelkiismeretünket. A századok az emberiség napjai.

Minden kort mindig inkább gyaláznak, mint dicsérnek azok, akik vagy mint eszelekvők, vagy mint tanuk, vagy mint áldozatok szerepeltek s ennek magyarázata az, hogy senkisémet találta meg boldogságát, sem eszményeit nem valósíthatta meg. Kora bajait, nyomorúságait mindenki élénken érzi, míg a multból nem lát mást, csak az elmaradt kies partokat, a jövőből a reménység délibábját. Minden züllésnek indult, romlott. A nagyembereknek fajtája is kiveszett, a Pygmeusok foglalták el a Titánok helyét. Minden felé zürzavar és harc, a pártokban úgy mint az eszmék terén. A hívő a vallásosság hanyatlását panaszolja, s vádolja a kort, amelyben szó sem esik a vallásról. A szabad gondolkozót bántja, hogy a tömeg még ápolja a „régibabonákat”. Az arisztokrata meg nem bocsátja a mindent egyenlősítő századnak, hogy megfosztotta előjogaitól. A minden felsőséggel szemben feltékeny demokrata a társadalmi egyenlőtlenség maradványai ellen lázong. A konzervatív, a régi társadalmi rend állandóságára felől álmodozván, reszket a fenyegető foradalomtól. Ellenben az újító, a változásoktól várja, hogy a demagogia megszabadul utolsó láncaitól is, és egész erejét vagy a socialismus chimerainak vagy az anarchia rémes álmainak megvalósítására veti. Az iparos a töke elleni harc és a megújuló strájk nyomása alatt szenved; a munkás a munkaadót kizsákmányolással, a töke telhetetlenséggel vádolja. A gazda szája tele keserűséggel: a terményt el kell vesztegetni, az adó súlyos, a jövedelmet elviszi a közigazgatás és a telhetetlen militarismus,

a mely drágább béke idején, mint volt hajdan az örökös háborúk éveiben. A művészet hanyatlóban, a költészet kihalt, az irodalom silányul. A moralisták az általános sülyedésen bánkódnak: sohasem tartották kevésbé tiszteletben az élet méltóságát, s nem gyakorolták kevésbé a családi erényeket.

A történelem legfényesebb századaiból is hangzanak hasonló panaszok. Athén legragyogóbb korszakát, Perikles korát, Aristophanes ugyanesak rossz hírbe keverte; Horatius azt mondja, hogy a világ nemezedékről nemezedékre rosszabb lesz. Mikor XIV. Lajos hatalma teljességében volt, írta Guy Patin az általános romlottság láttára: „Nous sommes arrivés à la lie de tous les siècles.” (A századok legaljasabbikába jutottunk.)

Bizonyos tekintetben a letűnt század büszkén hivatkozhatik nagy eredményekre; az emberiség sorsának láncában egy részben arany, részben vas gyűrűt kovácsolt.

A természet erőinek leigázása és az ember hatalma alá hajtása, a találmányok szédületes hosszú sora: a gőz alkalmazása, az electromosság, a vasut, a léghajó, a gáz, a fényképezés, a petróleumlámpa, a táviró, a távbeszélő, a phonograph, az ismétlő fegyverek, a messze hordó ágyúk, a művészetek haladása, a műveltség ellenállhatatlan terjedése a föld szélei felé — mi kell még . . . ?!

Azt mondják, korunkból hiányzik a festői? Milyen legenda hasonlít a Napoleon történetéhez; mely életpályát jelölik olyan ragyogó győzelmek és esodás visszavonulások? Mi hasonlítható a rabszolgaháborúhoz, a rettenetes évhez, Párisnak a Commune alatti felgyújtásához? Vannak e a 16. század krónikájában olyan drámák, mint a Lincoln, II. Sándor, Carnot, Erzsébet királyné, Humbert király elleni merényletek, mint a II. Lajos bajor király és Rudolf trónörökös halála. Az arany nyaklánc póre nem vert fel nagyobb port, mint a Dreyfus botrány.

A XIX. század a szabadság és függetlenség százada; kezdőpontja a demokráciának, amely ma a szín elejét foglalja el. A régi protagonisták, királyok, államminiszterek, arra az alantas szerepre szállottak le, hogy csak akaratuk magyarázói.

A század művészetének virágzása azonban nem dicsékedhetik a bevégezett, klasszikus formákkal. Inkább az idény szeszélyének dolgozik, mint a századoknak. Kora érett, a pillanat érdekeiért aggódó, s vagy a profán tömegnek vagy a mandarinok lakomáinak szól s nem az elitnek.

A lyra az egyéni érzelmek futó és végtelen finom árnyalatait festi. A tragoedia antik formája szétesett. Az irodalmi átalakulás legjobban mutatkozik a regényben, mely minden műfajt egyesít magában.

Ha a plastikai művészet, a nagy termelés dacára sem tudott klasszikus műveket alkotni, de a zene még sohasem dolgozott a kifejezésnek olyan eszközeivel és sohasem élveztek annyian, mint a mi utilitaris műveltségünk közepett.

Más századoktól az illusorius szép megteremtésért vitatják el századunk számára az előnyt. De a tudományos igazságok terén is óriási haladást tapasztalunk. Uralmuk napról-napra érezhetőbbé válik; mert uralkodni csak azon a dolgon lehet, amelyet megismertünk. A haladás a matematikában, a geológiában, astronomiában, fizikában, kémiában, physiologiában stb. összehasonlíthatatlan. Századunk két új tudományt teremtett: a psychológiát és a törté-

nelmet, az ember és a társadalmi élet módszeres tanulmányozását. Comte és utódai osztályozták és megszabadították a tudományokat a metaphysikától.

A tudomány alkalmazása megváltoztatta az ember létének feltételeit, a társas élet viszonyait, elméletei által mindinkább feltárja a mindenségben uralkodó rendet és összhangot, megismerteti az istenit. Taine szép kifejezése szerint, „mint az egyetemes törvények szellemét.”

A tudomány esődjéről csak akkor lehet beszélni, ha nem az ő körébe tartozó dolgokban követel döntő hatalmat. Szigorúan véve, a tudomány nem lépheti át az érzéki tapasztalatot. Az emberi lét magasabb problémáira nem tud feleletet adni.

A bölselet „ce roman de la nature et de l'âme” — az örök rejtély új megoldását tárja elénk vagy pedig a régi megoldásokat egyesíti új szavak alatt. Az absolut, a Kant „magánvaló”-ja (Ding an sich) ruhát cserélt a Schopenhauer „akarat”-ában, a Hartmann „tudattalan”-jában (Philosophie des Unbewussten), a Spencer „megismerhetetlen”-jében (Unknowable). A metaphysika megállapodni látszik a Kanti Kriticismusnál, az emberi szellem korlátolt voltának mind biztosabb felismerésénél „semblable à Pèrureuil en cage réduit à tourner dans le même cercle fermé.”

A tudomány és bölselet haladásával párhuzamosan általánossá lett a XIX. században a vallásos ébredés. Nyilatkozik a protestáns felekezetek és a katolikus szerzetes rendek szaporodásában. A római egyház, mely a XVIII. század végén reménytelen állapotban látszott lenni, új erőben kelt fel. A harc az egyház és a forradalom között folyik Franciaországban változó szerenésével. De ki merné mondani, hogy: „ez legyőzi amazt?”

Vajjon a kijelentés nélküli elméleti moral, amelyet alkotott a század, gyakorlatilag jobbakká tette az embereket? Talán inkább feleserélte a bünt és az erényt, sem mint igazi haladást idézett elő. Erzékenységünk nem tűri a kínzás látványát, az ember-szeretet túlrad, a könyörület sport. De az afrikai háborúk bebizonyították, hogy a művelt népek is könnyen visszaesnek az eredeti vadságba. A bűn és vétek nem igen lett kevesebb. Az alkoholismus növekedő pusztítással dühöng. A rablók a bőzén üzik garázdálkodásaikat. Magán életünk kedvteléseinek formái érezhetőleg szelidültek, de azért nem büszkélkedhetünk lényeges erkölcsi javulással.

S végre, boldogabbak vagyunk-e, mint atyáink? Hajdan a vidámság gyakoribb volt. Az ember több erővel, több megnyugvással nézett szemébe az élet próbáinak. Erzékenységünk elfinomodott, könnyen rezgésbe jön. A jólét kebelén is vágyak és gondok zaklatnak. A szeretet követelőbb, a dicsőségvágy általánosabb, a remény bonyolultabb. A boldogság a mérséklet jutalma s nem az előhaladás gyümölcse. A lélek kis betegségeiből kezdődik a feloszlás. Az örültség és öngyilkosság zsebe degesz az áldozatoktól.

Optimismus és pessimismus, hit és hitetlenség, egyéni és társadalmi felfogás, nemzeti és kosmopolita szellem, békeszeretet és háboruban való kedvtelés, fagyűlölet, és osztályharc: a véget ért század mozgásba hozta mindezeket az ellentétes érzelmeket, s azokat örökségül hagyta az új századra. S mindenki el fogja ismerni, hogy korunk a legtevékenyebb, az az a legéletteljesebb minden idők között.

Sáfrány Lajos.

K Ü L F Ö L D.

Templomavatás Clevelandban.

A clevelandi ref. egyháznak s általában az amerikai reformátusságnak és magyarságnak díszes és felejthetetlen ünnepélye volt május 29 én. E napon adták át rendeltetésének a díszes új templomot, melynek építését a régi templomnak kicsiny volta s az egyházközség rohamos gyarapodása tette szükségessé. Az ünnepély lefolyása a következő volt:

A ref. jellegű egyetek kiindultak az East Madison Avenuen levő új templomtól s vonultak a Magyar Házhoz, hol a többi magyar egyetek csatlakoztak hozzájuk. Több százra rugott a hosszú, díszes menet, zászlóikat lengette a könnyű tavaszi szellő. Elöl a magyar zenekar játszott, a menetet a lelkészi kar zárta be, kik kocson ültek teljes papi ornátusban. Fél tíz lehetett, midőn a menet a templomhoz visszaérkezett, melyet akkorára már emberáradat vett körül. A templom lépcsőin állottak *Steppler* G. H. német ref. lelkész, ki a megjelenésben akadályozott *Souders* D. A. püspököt képviselte, továbbá tíz magyar ref. lelkész s a clevelandi egyháztanács tagjai, kik a bibliát s a sákramentomi edényeket tartották. A hívők ajkán felhangzott a 84. zsoltár 1. verse mire *Steppler* német lelkész angol beszédet mondott s kinyitotta a templomot.

Az ünneplő közönségnek csak egy része férhetett a templomba, s a többieknek az ó-templomban tartott istenítisztelet. A 74. 37. 223. dicséret néhány versének eléneklése után *Dömény* Zoltán sharoni lelkész imádkozott. *Kalassay* Sándor pittsburgi lelkész predikált Haggeus 29. alapján „a második templom dicsősége nagyobb lesz mint az első”. *Ludman* Sándor loraini lelkész négy gyermeket keresztelt, *Nánássy* Lajos chicagói lelkész tizenhét gyermeket konfirmált. *Dömény* Z. sharoni lelkész ágendázott, mire kiosztatott a szent-vaesora. *Harsányi* István toledo lelkész ostyát adott a lutheránusoknak, *Dömény* Zoltán kenyeret, *Kozma* József perth-amboyi lelkész bort. Az urvaesora után *Kozma* József két párt esketett, s végül a helybeli lelkész *Csutoros* Elek záró-imádságot mondott. A délelőtti istenítiszteletet a 75. dicséret énekélése zárta be. Az ó-templomban pedig *Bassó* Béla youngstowni lelkész imádkozott, *Ujlaky* János mount-carmeli ref. magyar-tót lelkész predikált magyarul és tótul, *Kovácsy* M. István dillonvali lelkész pedig ágendált s az urvaesorához járultak a hívők. A délelőtti istenítisztelet alkalmával három énekkar szerepelt.

Délben zárt körű ebéd volt a lelkész lakásán, melyen a lelkészi karon kívül *Jeszenésy* Lajos dr. alkonzul és titkárja, és *Perczel* Lajos közjegyző vettek részt. A derék konzul a lekipasztort éltette, ki az isteni kegyelem segítségével bevégezhetette a nagy és nehéz munkát. Erdemes megemlíteni, hogy a konzul ur, ki derék magyar ember, rokonszenves érdeklődéssel és támogatással kísérte a templomépitést, a délelőtti s délutáni istenítiszteleteken részt vett s a hívőkkel együtt járult a szentasztalhoz. Különösen az agg *Steppler* német lelkész felköszöntője tűnik ki, aki beszédjét (angol nyelven) e szavakkal zárta be: „Többen állottunk ez egyház bőséjénél, s én azt kívánom, senki se álljon a koporsójánál.”

A délutáni istenítisztelet szintén zsufolt közönség jelenlétében folyt le; az istenítisztelet liturgiai részét *Nánássy* Lajos végezte, *Kozma* József pedig

predikált. Az ünnep napján begyűlt perselypénz 294 dollár volt. Este disztrakoma volt a Magyar Házban, melyen több felköszöntő hangzott el, utána táncmulatság.

Ezekután vissza térek a templom ismertetéséhez. Az épület 87 láb hosszú, 35 láb széles s a torony 120 láb magas. Csinos román stylusban épült termésköböl s 15,000 dolárba került. Belépve boltozatai alá azonnal megragadja a szemet a gyönyörű, díszes orgona, mely 2300 dollárba került, melyből 1000 dollárt Carnegie amerikai milliomos adományozott. Csinos emelkedett helyen van az urasztala, keresztelő medence s felettök a szószék. A templom központi fűtéssel van ellátva és gázvezetékekkel, különösen a templom közepén levő esillárok díszesek. Az orgonát és az urasztalát virágerdő borítja: pálmák és dísznövények díszlenek sűrűen egymás mellett. A templom még nincs kifestve; e munkát egy éy mulva szándékozik elvégeztetni az egyháztanács. Átalában elmondhatjuk, hogy a clevelandi új ref. templom minden tekintetben megfelel azon követelményeknek, melyeket az amerikai izlés a protestáns templomoktól elvár.

A régi templom, mely az ujnak háta mögött áll, most iskolahelyiségül szolgál, miután tornyát levágták. Az egyház éppen most várja új tanítóját Magyarországból, miután a régi *Bodry* János, ki az avatáson orgonázott, Piffinben theologus lett.

E szép új templom egyik büszkesége a magyarságnak az idegen földön. Teljes elismerés illeti az egyházat, egyháztanácsot, főleg pedig a fáradhatatlan lelkészt, a derék *Jozsuét*, kit hivei s az amerikai magyarság őszintén tisztelnek és szeretnek. Legyen valóban nagyobb a második templom dicsősége, mint volt az első, s e dicsőséget érezze ugy az egyházközség, mint a fáradozó pásztor!

(Chicago Ill.)

Nánássy Lajos.

A protestantismus Ausztriában.

Elmult egy éve, hogy „képek az ausztriai evangelium mozgalomból” című munkámban beszámoltam az osztrák protestánsok nagy mérvű gyarapodásáról s arról a felemelő küzdelemről, a melyet az evangélium osztrák barátai egy szebb jövő reményében oly állhatatosan, oly kitaróan folytatnak. Az ausztriai evangéliumi egyház az elmúlt évben is lankadatlan szorgalommal teljesítette nagy és komoly feladatait, a melyek között első helyen áll a protestáns eszméneknek a katolikusok között való terjesztése. Az „Ostdeutsche Rundschau” karácsonyi száma érdekes visszapillantást vet a rómaellenes mozgalomra s cikkét a következő szavakkal végzi be: mivel a katolikus egyház politikai hatalommá lett, így a rómaellenes mozgalom is politikai okokból kötelessége minden hazafinak. Az átlépés ennél fogva politikai szempontból mély megfontolást igényel. Tény, hogy a politikai jellegű áttérések nem gyakoriak; ellenben nagy szerepet játszik a katolikus erkölestan miatt való elégedetlenség, a gyónás, a vegyes házasságok miatti kellemetlenség, a katolikus oktatás alacsony színvonala. Ha az osztrák evangélikus egyháznak iskolák felállításához megvolnának az eszközei, a rómaellenes mozgalom eredménye még nagyobb volna.

Az 1903. évben a protestáns egyházba átlépettek száma meghaladja az 5 ezret. A következő hat új egyház állott elő: Brüx, Neuberg, Warnsdorf, Rrammel -obersedlitz, Dux, Neuenkirchen (Alsó-Ausztria), Fürstenfeld, Neu Iszkány (Bukovina) Ezenkívül 16 leányegyház keletkezett. Sajnos azonban, hogy a pénzeszközök előteremtése igen sok nehézséggel jár, daczára annak, hogy a Gusztáv Adolf s általában a német protestánsok minden lehetőséget elkövetnek a mozgalom céljainak az elősegítésében.

Az egyházi élet területén legnevezetesebb esemény a lelkész-egyesület megalakítása, a mely már 300 tagot számlál. Ezen egyesületben német, cseh és lengyel lelkészek vállalva munkálkodnak a közös célért. Nemzeti nehézségek e tekintetben eddig még nem merültek fel, ellenben Bécsben a nagy-német érzelmű új protestánsok és a régi evangélikusok között bizonyos feszültség állott be. Dr. Feine theologiai tanár a bécsi ev. facultáson a reformáció ünnepélyén tartott beszédében a lutheránus templomban arra hivatkozott, hogy „Luther reformációja főképpen vallási mozgalom volt és nem értik jól Luthert azok, akik először is úgy ünneplik őt mint nemzeti hőst s csak azután mint reformátort.“ Utalt továbbá arra, hogy az egyház Luther felfogása szerint nincsen nemzeti korlátokhoz kötve és ezzel szemben fölemlítette egy osztrák lelkész példáját, a ki nem áttért egy áttérési ünnepén a következő formulát használni: „Fölveszlek benneteket a német evangélikus egyházba.“ Fölemlítette Bécs evangélikusainak a magatartását a reformáció korában, a kik ezeken sereglettek Bécs közelében az evangélikus istentiszteletekre, továbbá azok magatartását, a kik nem vallási okokból léptek át az utóbbi években s épen azért semmi szükségét sem érzik a keresztyén prédikációnak.

Ezen egyházi beszéd következtében a nagy-németek Feine tanárnak a községi képviselő testületbe való beválasztását mindenképpen megakarták akadályozni, de eredménytelenül. Az „Ev. Kirchenzeitung für Oesterreich“ 1904 iki első számában a német ev. szövetség elnöksége nyilatkozik ebben az ügyben s igazolja a német-evangéliumi álláspontot, továbbá tiltakozik a Feine-féle támadások ellen.

Ezek előbocsátása után nézzük rövid vonásokban az egyes tartományok nevezetesebb egyházi eseményeit.

Alsó-Ausztria Bécs. A lutheránus ev. zsinati bizottság Dr. Körber miniszterelnöknek és Dr. Hartel kultuszminiszternek két emlékiratot nyújtott át a múlt évben. Az egyik a hatóságok rossz bánásmódjával foglalkozik az ev. egyházzal szemben s különösen kiemeli számos község lelki gondozásának a megnehezítését az által, hogy a külföldről behívott lelkészek osztrák állampolgárságának a megszűnése elé mindenképpen akadályt gördítenek; a másik ama nehézségekre vonatkozik, a melyekkel az ev. magániskolák megtartása a kettős iskolateher miatt összekötve van. A miniszterek megígérték jó akaratukat, de ennél többet mindeztideig még nem tettek. A felső egyházi tanács az 1903. évben a pogány missió ápolásáról, a konfirmandusok oktatásáról üdvös határozatokat hozott. A pár évvel ezelőtt felállított ev. otthon a miniszterium is támogatja; könyvtára javára jelentékeny összeget adott. A miniszterium jóváhagyta továbbá az egyetemes zsinat azon határozatát, hogy okt. 31-ike ünnepnappá nyilvánítassék

s ez alkalommal ünnepélyes iskolai istentisztelet tartassék. A keletvidéki német ev. szövetség megalakulása okt. 29-én Bécsben történt meg. Célja, hogy a keleten levő németekkel megismertesse a reformáció áldásait. Politikai ügyek ki vannak zárva a szövetség kebeléből.

Felső-Ausztria. A gallneukirchenei diakonissa intézet Csehországban új munka mezőre talált. A diakonissák az Ursulita nővérek helyébe hivatnak a teplitzi kórházba. Az 1875-ben alapított Steyr község súlyos helyzetben van, úgy hogy évi szükségletét két harmad részben a Gusztáv Adolf egyület kénytelen fedezni.

Stájerország. A gráci egyház új templom tervekkel foglalkozik. Az egyetlenegy protestáns templom többé nem elegendő. Az egyház alakított egy ápdolat, továbbá létre hozta a Gusztáv Adolf egyület közép stájerországi fiókját.

Karinthia. Okt. 22 én Winkler József a bécsi ev. egyházmegye superintendense meghalt. Ez által ismét előtérbe lép az a kérdés, hogy a karinthiai protestánsok megmaradjanak-e tovább is a bécsi egyházmegyében vagy pedig önálló egyházmegyét alakítsanak.

Salzburg. Aumüller salzburgi lelkész, a ki 1862. óta működött itt, hivataláról lemondott. Fájdalom hivatalos munkáját gyakran megnehezítették az új protestánsok. Érdekes egy új német ev. „Salzbund“ megalakítása. Ezt a nevet viselte egykor a salzburgi parasztszövetség.

Krajna. A laibachi egyház a múlt évben ülte meg, 50 éves jubileumát Gottscheeben, a hol a németek szláv környezetben élnek, számos áttérés történt úgy, hogy itt prédikátorállomást kellett létesíteni. Igen érdekes a laibachi lelkészi hivatalnak az értesítése az asslingeni *biblialegétésről*: „Midőn 1902. október hónapban a Britt és külföldi bibliatársaság könyvtársa egy csomó bibliát és új testamentomot Asslingenbe szállított, Sinkovec lelkész a legélesebb kifakadásokat tette három egyházi beszédben az egész keresztyénség előtt a szent könyvek ellen; fölhívta a hiveket, hogy a bibliát égersék el s a könyvtárust, mihelyt mutatkozik, jelentsék fel neki vagy a csendőrségnek. Néhány órával ezen beszéd után egy kőműves nyilvános utcán fanatikus nyilatkozatok között elégette a bibliát. A német és szláv lapok rendkívül felháborodva tárgyalták ezt az esetet. Az asslingeni protestánsok, a kik ezen feltűnést keltő esemény miatt a legmélyebben sértve érezték magukat, hasztalan vártak a hatóság közbelépésére. Végre Jagulmer lelkész nov. 6-án feljelentette az esetet a császári és királyi államügyésznek.

Ekkor Jaquemar lelkész november 6 án följelentést tett a császári és királyi állami ügyészséghez. Ezen följelentés alapján a csendőrőrmester a következő előterjesztést tette a koronai járásbíróshoz. 1903 okt. 26-án körülbelül fél 12-kor Azman Simon kőműves a nála lakó Langerberger házaspártól az evangélikus bibliát elvette, elszakította, petroleummal leöntötte s az utcán elégette. Most az ördögöt fogom elégetni. Tanuk voltak, a kik látták az esetet s maga vádolt sem tud semmit sem felhozni a maga mentségére. Mindennek dacára, bár az ügy egészen az igazságügyi miniszter elé került, a hatóság semmit sem tett a sérelem megtorlására. Nagyon találó megjegyzést fűz ezen esethez a laibachi ev. egyház értesítője a következő szavakban: Ha a római papok

Isten igéjét, a mely a leghatalmasabb bizonyíték rendszerök ellen, elnyomni igyekeznek, azt még az ő szempontjokból megfoghatónak találjuk. Csodálkozva állunk meg azonban azon tény előtt, hogy a vallás tekintélye fölött féltő aggodalommal örködők minden ócsárlással szemben oly érzékeny törvényszékek egy nyilvános bibliaeléletésben semmiféle vallási sérelmet sem képesek fölfedezni; azok a törvényszékek, a kik valamely püspöki pásztorlevél eléletésében oly hallatlan, cselekedetet látnak, miszerint tárgyalást tárgyalásra tűznek ki, vádat vádra halmaznak, míg a pásztorlevél által személyesen megtámadott vádlott börtönbe kerül, képzeljük csak el, hogy az Asslingban elégetett könyv Jézus és apostolai evangéliuma helyett egy római katolikus misemondó könyv lett volna! Vonakodott volna bármely osztrák bíróság is a legszigorubb eljárástól?

Tirol. Ezen országban a hol „vallási egyenlőség van“ a hol 1895 világi pap, 1000 szerzetes, 3200 apáca működik, az evangéliumi egyház mindinkább hathatósabb szerepet visz. Innsbruck templomot épít s nov. 7-én pedig Moulin müncheni híres tanár közreműködésével megülte a Luther-ünnepélyt. Botzenben a klerikálisok óriási agitációt fejtettek ki az evangélikus templom építése miatt s kérvényt intéztek a tartományi gyűléshez. A botzeni városi tanács ezzel szemben egy szavazat ellenében a következő határozatot hozta: „Botzen városának tanácsa fölháborodását fejezi ki azon agitatio felett, a melyet a klerikálisok az 1903. jan. 8. határozat ellen fejtettek, a mely szerint a tanács késznek nyilatkozott a prot. templom építéséhez egy bizonyos földterületet adni. A városi tanács, mint a botzeni nép akaratának loyális képviselője nem hagyja magát a reaktionarus pártok bármennemű mesterkedései által sem eltéríteni a szabadelvű iránytól s törhetetlenül azon az úton halad, a melyen az igazság, szabadság és a nép jólétének érdekében igyekezett mindenha járni.“ Meran megengedte, hogy az ev. egyház 90 ezer koronán fölépíthesse Tyrol legelső ev. iskoláját. Aris községben az evangélikusok díszes templomot építettek. Mindezt összetéve a rómaellenes mozgalom hatása érezhető már déli Tyrol olasz lakosai között is. Abbáziában szintén letették az alapkövet az evangélikus templomnak.

Galicia. Itt igen élénken tárgyalják azt a kérdést, hogy vajjon a német evangélikus kolonisták az országban maradnak-e vagy Posenbe vándorolnak ki. Az október 6-án Fritsche elnöklete alatt tartott gyűlés Bialában határozottan állást foglalt a kivándorlás ellen s fölhívást intézett a községekhez, a melyben inti őket a kivándorlástól.

Csehország. Az evangéliumi mozgalom területén serényen folyik a munka. „El Rómától,“ még mindig ez a jelszó a szabad szellemi mozgalom egész vonalán. Es Csehországban még mindig nagy események várhatók. Az átlépések száma az elmúlt évben 2000 körül volt. Figyelemreméltó különösen a szép eredmény a szervezkedés terén. 1903-ban 16 helyen volt először ev. istenitisztelet, 10 helyen szerveztek lelkészi állást, 5 önálló egyházközség állt elő.

Természetesen a katolikus sajtó erősen működik a rómaellenes mozgalommal szemben s igazán jellemzők azok a piszkolódások, a melyeket többnyire idegenből bevándorolt heckáplánok véghez visznek. Az ellenfél eszközei között különösen figyelmet érdemel kettő. Az első: tiszta német-cseh egyházme-

gyék követelése. A német klérus tiltakozó gyűlésében, a melyet október 7-én Egerben tartottak meg egy cseh katonai lelkésznek a prágai domnál levő kanonoki állásba levő megv. lasztáza ellen, (ezen állásban nevezetesen német nyelven kellene az egyházbeszédet tartani) kiadták a jelszót: „El Prágától.“ Skrbensky érsek azonban egyszerűen visszautasította ezt a követelést. A második eszköz a mozgalom ellen a Bonifatius egyesület újjászervezése. A cseh püspökség erre vonatkozólag egy cseh pásztorlevelet bocsátott ki és ezen év elején a Schachleitner jezsuita atya által szerkesztett „Szent Bonifatius“ című lap, mely Prágában havonként megjelenik, még Csehországon kívül is csaknem minden klerikális lap hozta mellékletül. Ezen lap terjedelmesen kifejti a Bonifatius egyesület célját, értekezik továbbá a szepőlten fogantatás dogmájának 50 éves jubileumáról, közli Salezi szent Ferencz vallásos beszélgetését Bézával, végül hevesen kikél a rómaellenes mozgalom miatt.

(Folyt. köv.)

Veress István

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Végszó a rítmus kérdésében.** Nekünk gondolatunkban és szándékunkban sem volt az Önök megbántása vagy megsértése, miről bizonyosságot tehet ezen becses lap szerkesztője, kinek midőn az „Észrevételek“ et megküldöttem, felkértem arra, hogy abból mindent töröljön, a mi bántó vagy sértő lehetne. De hogy a melyeket irtunk, jogosan irtunk, arra nézve bizonyíték, hogy utóbb önmaguk is bevallották, hogy kellő előkészülés és megfelelő tanulmányozás nélkül adtak bírálatot az énekügyi szakbizottság zeneritnikai munkálatáról. Mivel azonban azt tapasztalom, hogy Önök nem higgadsággal, hanem ingerülten tárgyalják a felvetett aktualis kérdést, bár félreértett és meg nem értett szavaim magyarázásához, újabb s újabb téves állításaik kimutatásához jogom volna: ezen jogommal nem élek s én a magam részéről ennek a kérdésnek a „Véleményes Javaslat“-tal kapcsolatlan tárgyalását befejeztnek nyilvánítom. Különben is nekünk, — a mint az „Észrevételek“-ben előre jeleztük — nem az Önökkel való vitatkozás, vagy az Énekügyi szakbizottság védelmezése, hanem a nagyközönség tájékoztatása volt célunk. *Szügyi Dániel.*

— **Tudnivalók az 1904—1905-ik tanévre.** A hajduböszörményi ev. ref. főgymnasiumban a beiratások az 1904—1905-ik tanévre 1904. szeptember 1—4. napjain történnek d. e. 8—12 ig d. u. 3—6 ig. Ugyanakkor tartatnak meg a pótló, magán-, javító s felvételi vizsgálatok is, melyekre a jelentkezések már előbb megteendőek. A tanítás szept. 5-én kezdődik. Szeptember 8—25 ig keilően indokolt kérvény alapján a tanárikar veheti fel a késedelmezőket, szeptember 25-én tul csakis az igazgatótanács engedélye alapján vehetők fel a növendékek.

— **A M. Pr. Irod. Társaság** idei vándorgyűlésének programja. A magyar protestáns irodalmi társaság az újvidéki két protestáns testvéregyház szíves meghívását elfogadván, VIII-ik vándorgyűlését Újvidéken, szeptember 14. és 15. napjain fogja meg-

tartani. A nmélt. és főtiszt. elnökség hivatalos fogadása és az ünnepélyes bevonulás szept. 14-én szerdán délután 4 órára van tervezve; azonban a más időben érkező vendégek fogadására is lesz gond. Budapestről a személyvonat érkezik d. u. 4:06 órakor; a gyorsvonat este 7:41 órakor és egy személyvonat reggel 8:29 órakor. Budapestről a gőzhajó szerdán este 6:40 órakor érkezik Ujvidékre. A tagok közgyűlése szept. 14-én d. u. 5 órakor a városháza dísztermében fog megtartatni; este 8 órakor ismerkedési estély lesz a Mayer-féle szalóban. Szeptember 15-én d. e. 9 órakor istenisztelet az ev. ref. templomban; közvetlenül utána diszgyűlés az ágost. evang. templomban. Tisztelgések a városháza nagytermében d. e. 12—1 óra között. D. u. 1 órakor közebed az Erzsébet-szálló dísztermében. Ugyancsak d. u. 4 órakor belmissziói értekezlet az ág. evang. templomban. D. u. 5 órakor kirándulás: Péterváradra, Kamenicára. Este 8 órakor Concert az Erzsébet-szállóban. Szeptember 16-án reggel 9 órakor kirándulás Belgrádba, Orsovára, Adakaléba és Herkules-fürdőbe.

— **Irodalmunk barátainak** és pártolójának szives tudomására adjuk, hogy Szentkúty Kiss Károly, nagyigmándi lelképásztor „Bibliai képek” című rövid és népszerű bibliamagyarazatai IV-ik kötetéből és az ugyancsak általa átdolgozott Kiss Adám-féle beszédek I-ső kötetéből — az előfizetők kielégítése után az összes példányok *Kókai Lajos*, budapesti könyvkereskedő (IV. Károly-u. 1.) tulajdonába mennek át. Így tehát sziveskedjenek az érdeklődők egyenesen Kókaihoz fordulni.

— **A homokkertben építendő ev. reform. imaház** pénzalapját folyvást gyarapítják a kegyes lelkek adományai. Így S. Szabó József főiskolai tanár ur, a maga és az ev. reform. főgymn. ifjúsági gyülekezet részéről 10 koronát juttatott hozzám az említett célra; legközelebb pedig a mi „jó cselekedetekkel és alamszinnakkal gazdag Tábitánk, özvegy Hegyi Mihályné urnő ő nagysága ajándékozott 500 koronát; az imaház-alap ma mintegy 2766 kor. Legyen hála és elismerés e kegyes adományozóknak azon bizonyosságukért, melyekkel bizonyosságát adták annak, hogy a homokkerti hitsorsosaink vallásos életének fontos ügyet szivőkön hordozzák s tetteikkel is előmozdítani igyekeznek! Debrecen, 1904. jul. 15. *Szele György* ev. reform. lelkész.

— **Az urvacSORAOSZTÁS reformálása.** Hygienikus szempontból már régen kifogásolják a közös kehely használatát az urvacSORÁBAN s némelyek éppen ennek tulajdonítják, hogy különösen a műveltebb elem csak nem teljesen hiányzik az urasztalától. Dánia és Svédország lutheránus, Francia ország valdens egyháza már beszüntette a közös kehely használatát s az egyes kehely használatát hozta be. Németországban is mozgalom indult meg ezen a téren. Mühlhausenben f. é. január 10-én népes gyűlést tartottak ezen tárgyban a protestantismus vezérférfiai s kimondták határozatul, hogy az egyes kehely használatának behozatalát sürgetni fogják az illetékes körökben. Dr. Forster, a híres strassburgi hygienikus kimutatta, hogy mennyi baj származik a közös kehely használatából s a *bacterium prodigiosum*, a mely erős szaporodás mellett vérvörösnek látszik, nevét azon vérfoltoktól veszi, a melyek a katolikusok hite szerint egyes esetekben csoda folytán az urvacSORAI OSTYÁKON előállottak. Egyet azonban minden egészségi

szempont mellett is nem szabad elfelednünk, hogy a közöskehely használata a testvériességet, az egyenlőséget jelképezi.

— **InterkONfessionális templom.** Ezen év február közepén a kaukázusi Kriván városában az orosz orthodox egyház egy felekezeti templomot állított fel, a melynek az orosz orthodox részén kívül van még örmény oltára is, a mely az örmény nemzeti egyház alapítójának Györgynek a tiszteletére emeltetett. A kép ott látható fölfüggesztve. Tovább menve bámulattal veszi észre az ember Mohamed képét. Kriván lakosai ugyanis örmények és mohamedánok. Az orthodox egyháznak az a célja, hogy ily módon saját templomába csalogassa a más hitűeket. Ilyen eszközök szükségesek a cárismus kezében Minden embert, ha az orthodox egyházba átlép, az állam törvényesen oroszoknak ismeri. A templom felszentelésére számos örményt hívtak meg úgy az egyháziak, mint a világiak közül, de senki sem jelent meg közülök.

— **A szászok és a német egyházi lapok.** Úgy látszik, hogy a mi jó erdélyi szászaink megirigyelték tőlünk, miszerint a legújabb időben hiteles értesítéseket küldünk a magyar protestantizmusról a külföldi lapok számára. E sorok írója ugyan is munkatársa a „Chronik der christlichen Welt” Lipcsében megjelenő egyházi lapnak Természetesen a helyneveknek mindég a magyar nevét adja az egyes cikkekben. Valószínűleg azonban valamelyik zöld szász figyelmeztette erre az illető lap kiadóját, mert ez a Chronik f. évi 18 számában ezeket írja: „Magyar nevek. A Chronik egyik számában „Nagyvárad” áll az általános elterjedt régi német név „Grosswardein” helyett, ugyan csak „Köszeg” „Güns” helyett. A kiadó azért hagyta meg ezeket a neveket, mert nem tudta, hogy ezek a nevek miféle helyeket jelentenek.” A szászok azt hiszik, hogy ilyen apró tú szurásokkal elkedvetlenítik az embert s elriasztják a mi egyházi viszonyainknak külföldön való ismertetésétől. Csalódnak Mi mindig igyekszünk a helyes és tapintatos utat megtalálni arra nézve, hogy az ellenünk hangolt Németországban is helyes világításban lássák a mi egyházi ügyeinket.

— **Zsinati képviselők.** Némelyik egyházmegye sietett jó korán megejteni a zsinati képviselők megválasztását. Eddig az alsószaboleshajduvidéki és a békésbányai egyházmegyéből vettünk hírt a választás eredményéről Alsószabolesból eltérőleg a konvenciózus formáktól, Zsigmond Sándor esperes mellett dr. Baltazár Dezsőt választották meg egyházi képviselőnek, világinak pedig Lengyel Imrét és Padrah Sándort. A póttagokra új választás van kitűzve. A békésbányai egyházmegyében Dombi Lajos és Garzó Gyula egyházi, Fekete Márton és Dr. Baksa Lajos világi képviselők lettek; póttagok Futó Zoltán, Dr. Szegedy Kálmán. A debreceni egyházmegyéből a szavazatok július hó 30-ra vannak berendelve. Ezekkel kapcsolatban említjük meg hogy a békésbányai egyházmegyében világi tanácsbírónak Dr. Bartóky József miniszteri tanácsos, egyházmegyei világi aljegyzővé Dr. Zsiros Lajos nagyikindai ügyvéd lett megválasztva.

— **Norvégiában,** melynek két millióra tehető lakossága legnagyobb részben lutheránus, a protestánsok közt sokoldalú egyháztársadalmi tevékenység folyik. A lutheránus egyház diakonissa intézményének szolgálatában 460 nővér áll, van siket-

néma intézete, 3 menhelye, külön intézmény szervezi a laikusok egyházi tevékenységét, van 11 evangélicizáló állomása, egy missiótársasága, melynek 831.000 frank az évi költségvetése. Ez a missiótársaság tevékenységét különösen Natálban, Madagaszkárban és a zuluk közt fejti ki. Két más missiótársaság Kinában és Kalkuttában működik.

— **Válaszul dr. Tüdös István és Kortárs cikkeire.** A Debreceni Prot. Lap ez évi 29-ik számában megjelent felvilágosító közleményre választ ad mind a két indokolt fél. A közleményeknek s így a válaszuk tárgyát képező kérdésnek is két oldala van. Az egyik a sárospataki főiskolai igazgató tanácsra, a másik az én személyemre tartozik. Sem jogom, sem megbízatásom nincs ahoz, hogy a válaszoknak az igazgató-tanácsra tartozó részével tovább foglalkozzam. Az én reám vonatkozóval pedig röviden végezhetek. Dr. Tüdös István nyilván beismeri a megsemmisített fogalmazványom lemásolását s megmondja a célt is, mire annak szolgálnia kellett volna. Célját értem, de a cél ebben az esetben sem szentesítheti az eszközt, melylyel a célt elérni akarta. Mert hiszen a Sárospataki Lapok szerkesztésétől való visszavonulási szándékát, igazabban s való alapon indokolhatta volna meg már csak Vadászy Pál igazgató-tanácsos felszólalásával is, melylyel szemben nem támadt egy hang sem az igazgató tanácsban a Sárospataki Lapok egy némelyik cikke irányzatának védelmére. Célja elérésében tehát nem volt miért Tüdösnek oly eszközhöz folyamodnia, mely reám nézve még most, az ő felvilágosítása után is kellemetlen. Azt írja ő ugyanis felvilágosításában, hogy kitörült jegyzőkönyvi fogalmazványomat az én *utólagos t. domásonnal*, bár beleegyezésem nélkül, másolta le. Az igazságnak megfelelően azonban azt is hozzá kellett volna tennie, hogy én még *utólagosan sem ismertem azt a célt*, Kortárs közleménye megjelenéséig, melyre a másolatot felhasználni akarta. Kortárs már egészen személyes tere játszott át a kérdést. Latin feliratu cikkében olcsó elménckedéssel s rossz hasonlatokkal hadakozik nem annyira igazaim, mint inkább személyem ellen. Ha Kortárs leveti álnevét, a higgadt, tárgyilagos vitát vállalom. Az álnevnek különben kényelmes, de igazságát érző férfhoz nem illő védelme alatt írásáért sem ő, sem más nem állhat helyt semmiféle módon. Meddő szélmalom-harc volna különben az álnevű Kortárs üres és igazság nélkül való támadása ellen való hadakozásom. Sárospatak, 1904. július 25. *Ellend József.*

— **Lelkészválasztás.** Kunhegyesen f. hó 24-én vasárnap zajlott le a Török Imre lemondása folytán megüresedett egyik lelkeszi állásnak választás utján való betöltése. A reggeli istenisztelet nagy közön-

ség jelenlétében folyt le. Ez alkalommal mondotta el bucsubeszédét Török Imre, a ki a közönség általánosan és mély sajnálkozása között távozik új helyére Kisujszállásra. A választás maga csekély érdeklődés mellett folyt le, mert a nagy munkaidő elvonta attól a közönséget — pedig négy jelölt versenyzett a győzelemért, nevezetesen: Maklár Károly nyékládházai, Bácsi Gyula kolozsmérai, Diószegi Mihály sámsóni és Bugyi János erdőgyaraki lelkesz. Az eredmény Maklár Károly győzelmével végződött, a ki 164 szavazattöbbséggel kunhegyesi lelkeszszé meg lett választva. Bácsi Gyula 101, Diószegi Mihály 82 és Bugyi János 47 szavazatot nyertek. Vajha az új lelkesz elérhetné a közönség ama szeretetét mely elődjét Török Imrét minden lépésében kitüntette! Adja Isten, hogy Maklár Károlyban méltó utódot találjon e derék gyülekezet! Jó reménységgel, igaz keresztyéni szeretettel várjuk körünkbe.

— **Kunhegyesen** f. hó 24-én mondotta el Török Imre távozó lelkesz bucsubeszédét a nagy közönség teljes meghatottsága közepette. Ugyanazon napon megtörtént az új lelkesz megválasztása és az általános izgatottság után f. hó 25-én hétfőn délután Török Imre lelkesz lakásán felekezeti különbség nélkül egy 20 tagból álló nőküldöttség jelent meg és átadta a kunhegyesi hölgyek díszes emléktárgyát volt szeretett és soha el nem feledhető, mindenki által egyaránt tisztelt eltávozó barátjának, lelkeszének. A küldöttség nevében néhány rövid megható szóban Sarkadi Istvánné köszöntötte az ünnepeltet, mire Török Imre a megjelentek általános zokogása közben válaszolt, míg végre ő sem uralkodhatott a fájó elválás gondolatán és könnyező szemekkel búcsúzott a kedves közönségtől, a melytől Isten rendelése elszakítja. E megható jelenet méltó kifejezése volt Török Imre kunhegyesi működésének! Isten áldása van azon a helyen, a hol a mindenható szeretet fűzi egymáshoz az embereket.

— **A német mennoniták**, kik a XVI. századi anabaptisták leszármazói, különösen déli Oroszországban szaporodnak. Jelenleg 70 egyházközséget alkotnak, melyek közül némelyik igen kicsiny, de vannak nagyobbak is, mint pl. Danzingban, Altonában több mint 1000 tagja van ennek a felekezetnek. Egyetemes egyházszerzetük nincs, 20 egyházközség alkot egy csoportot, melynek középpontja Hamburg. Képzett papjaik nem igen vannak, alig 12 községnek van theologiai tanulmányokat végzett papja. A többi egyházközségek papjai rendes képzettség nélküli predikátorok, kik közül némelyik ingyen végzi kötelességeit. Elterjedtek keleti Franciaországban, innen Elzászba és Bajorországba is eljutottak. Nagy területen vannak szétszórva, minek az a következménye, hogy részint a protestáns felekezetekhez csatlakoznak, részint pedig el lévén szigetelve, vallási közönybe merülnek.

— **Románia** több részében az a szokás, hogy a templomban a bibliát a nép nyelvén olvassák. Azonban a katolikus egyháznak egyik válfaja sem kedveli a bibliának nemzeti nyelven való olvasását. A görög orthodox egyháznak sem tetszik a román nyelvű bibliaolvasás. A konstantinápolyi pátriárcha tiltotta ezt a szokást, s elrendelte, hogy a bibliát csak görög vagy szláv nyelven szabad olvasni, mint liturgikus nyelveken. Amde sem a görög, sem a szláv nyelveket nem ismeri a nép. Ilyen ferde helyzeteket teremt a katolicizmus hagyományos

előítélete, mely a biblia elleni merényletnek tekinti, ha az nemzeti nyelven minél szélesebb körben elterjed. Elég furesa a görögországi eset is. Itt meg a nép az új görögnyelvet beszéli, s a szentírás ó görög nyelvét nem érti. A papság ezzel nem törődve az evangéliumok új görög nyelven való olvasását eltiltotta. Bármilyen nagy távolság választja is el a keleti és nyugati egyházakat egymástól, egyben mégis egyetértenek: elvi ellenségei annak, hogy Isten ígéjéhez a nép nemzeti nyelvén hozzáférjen. Ez az ő szomorú dicsőségük!

— **Palesztinában** a vonatok fűtyölése fog halatszani nemsokára Názáretben s Galileában, melyek Jézus életének szemtanúi voltak. A Karmel hegy tövében levő Haifa nevű kis községet vasut fogja összekötni a Genezáret tavával. Összeköti a Földközi tengert azon vasutal, mely a Genezáret tavától Damaskus és Mekka felé vezet. Névleg a a szultán csináltatta a vasutat, de tulajdonképpen a németek műve, s az ő tulajdonuk. Palesztinában, Szíriában s ezek szomszédságában, melyek mind a szultán birtokai, sok ezer német lakik, s a kereskedelem ezeknek a kezében van. Az új vasut érinti a szentírásban oly gyakran emlegetett helyeket: Capernaumot, Kánát, a Táborhegyet, Betinsaidát és Magdalát. A németek ebből a vasutból kereskedelmük fejlődése tekintetében sokat remélnek. A Genezáreth taván most is van némi kezdetleges hajózás, azonban nemsokára itt is gőzhajók fognak járni. Ennek főállomása Názáreth lesz, mely 10.000 lakossal bíró virágzó, s jelegleg legnagyobb részben keresztyén község.

— **X. Pius pápa** motu proprio kiadott rendelete, mely a gregorián énekek használatát rendelte el, sok akadályba ütközik. Az archeologusok kívánsága volt ez, melyet különösen a németek és svájciak éles támadásban részesítenek. Az antigregoriánusok nagyban készülnek, hogy ezt a rendeletet a Rómában ez ügyben most összeülő kongresszuson erősen támadják. Főérvük az, hogy a nép nem érti a latin nyelvet, tehát a templomi éneklésben sem vehet részt. Egészen másképpen volt ez a barátoknál, kik énekeikben kifejezésre tudták juttatni a liturgus szavak értelmét. Amde a hivek nagy tömege erre a latin nyelv ismerete hiányában képtelen. Hogy formalis rebellio is legyen: a Szent Cecilia nevű német egyesület kijelentette, hogy a vegyes karok kiküszöbölésének teljes erejéből ellene fog szegülni, mert a pápa rosszul volt informálva. (Ugy látszik, hogy „csalatközhatatlanságát” már a katolikus papok sem veszik komolyan!) Hivatkoznak arra is, hogy német és szláv országokban sok helyen a nép nemzeti nyelvén énekel. De meg a nők is eselekvő részt akarnak venni az istenítiszteletben, s nem akarnak hallgatagon ülve értelmetlen énekekben gyönyörködni. E tekintetben a taceant mulieres in ecclesia elvét semmi szín alatt nem akarják alkalmazni. Lojalisak ugyan a támadásban, amennyiben a pápát nem okolják, hanem csak az ő rossz tanácsadóit, azonban a pápa is érthet róla. A kongresszus vezetőinek nagy ügyességre van szükségük, hogy a keserű vitáknak és félreértéseknek elejét vegyék.

Tartalomjegyzék: Bullinger Henrik. Csernák Béla. — Tárcsa: Egyház és Állam Dr. Márk Ferencz. — Az új oktatási törvény és a ref. iskolák. S nka Lajos. — Tan-

ügy: Adatok — Közéletünk: Válasz Ujfalussy Béla egyh. kerületi főjegyző urnak. Öry Tamás. — Irodalom. — Külföld: Templomavatás Clevelandban. Nánassy Lajos. — A protestantismus Ausztriában. Veress István. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat.

Kápláni állásra pályázatot hirdetek. Javadalom 450 kor. készpénz; lakbér 120 kor. vagy természetbeni lakás; utiatalány 50 kor. temetési stóla 40 - 50 kor; lelkésznél étkezés, mosás. Kötelessége vasárnaponként délelőtt a szőlőbeli imaházban predikálni, lelkésznek szükség esetén segédkezni.

Tiszafölvár, 1904. július 26.

Tóth Bertalan
ref. lelkész.

Pályásat,

a *békési* ref. egyháztanács pályázatot hirdet egy évi ideiglenességgel a központi fiúiskola III-ik osztályánál betöltendő két férfi-tanítói állásra: („A” és „B” szakasz.) Javadalom az „A” oszt. tanítói álláson:

1. Készpénz a lakbér beszámításával 754 korona az egyház pénztárából.
2. 9 oszt. hold szántó föld, melynek mindennemű közterheit az egyház viseli.
3. 12 Hl. 30 liter buza; 4. 12 Hl. 30 liter árpa az egyház magtárából.

A „B” szakasz tanítói állás javadalma: Készpénz a lakbér beszámításával 600 korona, 2. 20 oszt. hold szántó föld, melynek mindennemű közterhei az egyház által viselendők.

3. 12 Hl. 30 liter buza, 4. 12 Hl. 30 liter árpa az egyház magtárából.

Kötelesség: a III-ik fiúosztály egyik-egyik szakaszának az egyházker. „A” tanterv szerinti vezetése. Fenntartja egyháztanács magának a) azt, hogy a készpénzfizetést havi előleges részletekben folyósítja, állandósítás esetén pedig évenyedenként előre. b) A megválasztott tanító egy évi sikeres működés esetén állandósíttatik, ha erkölcsi tekintetben kifogás alá nem esik. c) Megválasztott tanító jelen fizetésének épségben hagyása mellett más osztályhoz, vagy más osztályokhoz bármikor áthelyezhető. d) Gabona fizetését kölcsönös egyezkedés útján készpénzre átváltoztathatja. Korpótléket az állam ad.

Csak okleveles tanítók pályázhatnak, kik világos kitüntetésével annak, hogy melyik állást óhajtják elnyerni, szabályszerűen felszerelt bélyegmentes kérvényeiket augusztus hó 1-ig alólírothoz küldjék be.

Kecskeméti Ferencs
ref. lelkész, isk. széki elnök.

Éppen most jelent meg
SZOLNOKY GERZSON
 Vasárnapi, ünnepi és alkalmi
 imádságok.

Ára füzve 4 korona, vászonkötésben 6 korona.

Tartalmaz :

114 vasárnapi, 48 ünnepi, 32 évszaki,
 14 rendkívüli, 4 bűnbánati, 4 Urva-
 csora, 6 betegségben mondandó
 összesen kétszáznál több imádságot.

Megrendelhető :

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

könyvkereskedésében

DEBRECENBEN.

Hydraulikus sajtók

Arany érem
 Szeged 1899.
 Arany érem
 Budapest 1899.
 Arany érem
 Pozsony 1902.

szőlő és gyümölcs-
 must sajtolásra
 a nagy üzem számára,
 2 kitolható kosárral
 vagy 1 kosárral.

hydrau-
 likus
 sajtóért.

Bor-, gyümölcsbor- és gyümölcsnedv-sajtókat
 kézihajtásra Herculesnyomóerő szerkezettel, fa- vagy
 vastányérral.

**Gyümölcs és szőlő-örlöket,
 bogozógépeket,**

Gyümölcs-aszaló-készülékeket

gyártanak és szállítanak jótállás mellett mint különlegességet
 a legújabb szerkezetben

MAYFARTH PH. és TA. BÉCS, II/1.
 különlegességi gyár gyümölcsértékesítési gépekben.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.
 Megrendelések idejekorán kéretnek.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész
 és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
 ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
 nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
 lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
 kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
 nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
 mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
 legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
 az összes vásárlók, de különösen azok a
 szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
 szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
 Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a
 látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
 mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
 ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt sajon soha. Élénk az
 üzlet az év minden szakában, mert a vevők
 óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
 Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
 minden időben és körülmények között fen-
 tartani, de arra nem is volt eset, hogy
 Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
 tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csínosság te-
 kintetében a Neumann cég áruí versenyen
 felül állanak.*

A tiszántuli egyházkerület lelkész és
 tanító urai pedig különösen bizalommal for-
 dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
 mint törzs vevőközönség különös figyelem-
 ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a
 régi kitünő hírnévű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT : 1845-BEN.